

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

γ' λυκείου

Ομάδα
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Γιαλαμίδου Χριστίνα

περιλαμβάνει:

- Αρχαίο κείμενο - Μετάφραση
- Ετυμολογική και λεξιλογική ανάλυση
- Πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια
- Ερωτήσεις ΚΕΕ
- Κριτήρια αξιολόγησης ανά ενότητα
- 40 κείμενα αρχαίων Ελλήνων πεζογράφων της αττικής διαλέκτου
- 14 κριτήρια αξιολόγησης
- Λεξιλόγιο της αρχαίας ελληνικής
- Πρότυπο – οδηγός για συντακτική ανάλυση και μετάφραση κειμένου
- Θέματα Πανελληνίων Εξετάσεων παλαιότερων ετών

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται στους μαθητές του προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών που έχουν στόχο να επιτύχουν στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Σκοπός του είναι να εξοικειώσει τους μαθητές με τις απαιτήσεις του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών όσον αφορά τα αρχαία. Με αυτό το εγχειρίδιο οι γνώσεις τους θα είναι επαρκείς για να επιτύχουν τον σκοπό τους. Στόχος του βιβλίου είναι να αποτελέσει έναν πλήρη οδηγό και βοηθό για το καθημερινό αλλά και επαναληπτικό διάβασμα των μαθητών. Με το πέρας της μελέτης του βιβλίου οι μαθητές θα είναι σε θέση να μεταφράζουν τα φιλοσοφικά αποσπάσματα, να τα αναλύουν, να τα επεξεργάζονται αισθητικά και λεξιλογικά εμπλουτίζοντας παράλληλα τις γνώσεις τους για φιλοσοφικά ζητήματα όπως η αρετή, η πολιτική, η παιδεία και η σοφία που μας απασχολούν μέχρι και σήμερα. Επίσης, στο παρόν βιβλίο παρατίθενται 40 κείμενα της αρχαίας ελληνικής πεζογραφίας της αττικής διαλέκτου διάφορων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων με επαρκές λεξιλόγιο προς βοήθεια και εκμάθηση, ώστε ο μαθητής να εξοικειωθεί με γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα και να μάθει να βγάζει μετάφραση από κείμενα των αρχαίων πεζογράφων. Συμπληρωματικά, στοιχειοθετούνται άλλα 14 κριτήρια αξιολόγησης σύμφωνα με το ΚΕΕ με ασκήσεις γραμματικής και συντακτικού για επιπλέον εξάσκηση. Στο τέλος δίνεται βασικό λεξιλόγιο της αρχαίας ελληνικής της αττικής διαλέκτου ώστε να εφοδιαστεί λεξιλογικά ο μαθητής αλλά και να έχει ανά πάσα στιγμή ένα ευρετήριο λέξεων της αρχαίας ελληνικής. Το βιβλίο, επίσης, συνοδεύεται από ένα πρότυπο γραμματικής και συντακτικής ανάλυσης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός για την ανάλυση άλλων αρχαίων κειμένων.

Περιλαμβάνει:

- Εισαγωγή
- Αρχαίο κείμενο
- Μετάφραση
- Ετυμολογική και λεξιλογική ανάλυση
- Πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια
- Ερωτήσεις ΚΕΕ
- Κριτήρια αξιολόγησης ανά ενότητα
- 40 κείμενα αρχαίων Ελλήνων πεζογράφων της αττικής διαλέκτου
- 14 κριτήρια αξιολόγησης
- Λεξιλόγιο της αρχαίας ελληνικής
- Πρότυπο – οδηγός για συντακτική ανάλυση και μετάφραση κειμένου
- Θέματα Πανελληνίων Εξετάσεων παλαιότερων ετών

Τα κριτήρια αξιολόγησης έχουν αντληθεί από τον ηλεκτρονικό και γραπτό τύπο και έχουν διασκευαστεί ανάλογα, ώστε να προσαρμοστούν στις ανάγκες της σωστής προετοιμασίας των μαθητών

Είναι βέβαιο ότι το συγκεκριμένο βιβλίο θα αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο στη δύσκολη προσπάθεια των μαθητών να επιτύχουν τους στόχους τους. Οποιοσδήποτε επισημάνσεις και ιδέες για τη βελτίωση ή τον εμπλουτισμό του θα γίνουν δεκτές με χαρά

Θερμές ευχές για επιτυχία!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	
Περιεχόμενα	1
Εισαγωγή Σωκράτη.....	3
Εισαγωγή Πλάτωνα.....	9
Εισαγωγή Πρωταγόρα.....	12
Πρωταγόρας 1 ^η	21
Πρωταγόρας 2 ^η	32
Πρωταγόρας 3 ^η	43
Πρωταγόρας 4 ^η	52
Πρωταγόρας 5 ^η	70
Πρωταγόρας 6 ^η	84
Πρωταγόρας 7 ^η	94
Εισαγωγή Πολιτεία.....	113
Πολιτεία 11 ^η	123
Πολιτεία 12 ^η	137
Πολιτεία 13 ^η	151
Εισαγωγή Αριστοτέλη.....	167
Εισαγωγή Ηθικά Νικομάχεια.....	172
Ηθικά Νικομάχεια 1 ^η	177
Ηθικά Νικομάχεια 2 ^η	187
Ηθικά Νικομάχεια 3 ^η	197
Ηθικά Νικομάχεια 4 ^η	207
Ηθικά Νικομάχεια 5 ^η	216
Ηθικά Νικομάχεια 6 ^η	226
Ηθικά Νικομάχεια 7 ^η	235
Ηθικά Νικομάχεια 8 ^η	248
Ηθικά Νικομάχεια 9 ^η	259
Ηθικά Νικομάχεια 10 ^η	269

Εισαγωγή Πολιτικά.....	289
Πολιτικά 11 ^η	293
Πολιτικά 12 ^η	301
Πολιτικά 13 ^η	310
Πολιτικά 14 ^η	317
Πολιτικά 15 ^η	322
Πολιτικά 16 ^η	332
Πολιτικά 17 ^η	340
Πολιτικά 18 ^η	347
Πολιτικά 19 ^η	353
Πολιτικά 20 ^η	358
Αδίδακτα κείμενα	377
Κριτήρια Αξιολόγησης	429
Θέματα πανελληνίων	449
Λεξιλόγιο Αρχαίας Ελληνικής.....	481

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δ2. Οι φιλοσοφικές ιδέες του Σωκράτη. Διαλεκτική, μαιευτική, ειρωνεία.

Η αναζήτηση των ορισμών, η επαγωγική μέθοδος και η ηθική

Ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα.

«Εγώ όταν άκουσα τον χρησμό, έκανα αυτές τις σκέψεις: τι λέει άραγε ο θεός και τι εννοεί; εγώ ξέρω ότι σοφός δεν είμαι, ούτε πολύ ούτε λίγο, [...] ο θεός όμως δεν είναι δυνατόν να ψεύδεται. Πολύ καιρό απορούσα, κι ύστερα αποφάσισα να το ψάξω το πράγμα αυτό ως εξής: πλησίασα κάποιον από αυτούς που θεωρούνται σοφοί, πιστεύοντας πως έτσι θα ελέγξω το μαντείο και θα απαντήσω στον χρησμό πως αυτός είναι σοφότερος από εμένα, ενώ εσύ είπες εμένα για πιο σοφό. Ενώ λοιπόν τον εξέταζα με τις ερωτήσεις μου αυτόν (δεν θα πω το όνομά του, πάντως ήταν ένας από τους πολιτικούς), μου φάνηκε έξαφνα, ω άνδρες Αθηναίοι, από τη συζήτησή μας, πως ο άνθρωπος αυτός φαινόταν σοφός στον κόσμο, και κυρίως στον ίδιο τον εαυτό του, αλλά σοφός δεν ήταν. Κι ύστερα, προσπάθησα να του δείξω ότι, παρ' όλο που νόμιζε τον εαυτό του σοφό, σοφός δεν ήταν. Κι από αυτό, φυσικά, και τούτος με μίσησε και πολλοί άλλοι απ' όσους ήταν τότε μπροστά. Κι εγώ, καθώς έφευγα, έλεγα μέσα μου: "από αυτόν τον άνθρωπο, είμαι βέβαια σοφότερος. Γιατί κανείς από τους δυο μας δεν ξέρει τίποτα καλό και σωστό, αυτός όμως νομίζει πως ξέρει κάτι χωρίς να ξέρει τίποτα, ενώ εγώ δεν γνωρίζω τίποτα, αλλά τουλάχιστον δεν νομίζω πως ξέρω κάτι". [...] Έπειτα πήγα σε κάποιον άλλο από αυτούς που θεωρούνται σοφοί, έφυγα όμως με την ίδια εντύπωση και απόκτησα το μίσος και αυτού και άλλων πολλών.» (Άπολογία, 20-21).

Το απόσπασμα αυτό από την πλατωνική Άπολογία μας επιτρέπει να κατανοήσουμε και τα αντιφατικά αισθήματα που ενέπνευσε ο Σωκράτης στους συγχρόνους του (με αποτέλεσμα τη θανατική καταδίκη του) και τη φιλοσοφική στάση του. Βεβαίως ένας άνθρωπος που βάζει σκοπό της ζωής του να αποδείξει την άγνοια όσων σπουδαίων περνιούνται για σοφοί θα κινήσει το μίσος των θιγόμενων και των οπαδών τους. Ένας τέτοιος άνθρωπος είναι απειλή. Αλλά τι να πει κανείς γι' αυτόν που η ειρωνεία του έχει στόχο ακόμα και τον χρησμό του Απόλλωνα, γι' αυτόν που, ισχυριζόμενος πως δεν αξίζει τον τίτλο του σοφώτατου, αμφισβητεί τη θεϊκή εκτίμηση και προσπαθεί να την "ελέγξει"; Δεν είναι αυτός ο άνθρωπος άθεος, όπως ισχυρίστηκαν οι κατήγοροί του;

Η σωκρατική αμφισβήτηση.

Ο Σωκράτης δεν ήταν άθεος, ήταν όμως είρωνας και έκανε την ειρωνεία όπλο της σκέψης, όπλο της αναζήτησης και της φιλοσοφικής έρευνας. Ίσως στην αμφισβήτηση να έμοιαζε πράγματι με τους σοφιστές. Κι αυτοί αρνούσαν να δεχτούν ως δεδομένες τις παραδεδεγμένες αλήθειες. Αλλά η αμφισβήτησή τους κατέληγε στην άρνηση: αφού δεν μπορεί κανείς να ανακαλύψει την αλήθεια, αλήθεια δεν υπάρχει, κι αν υπάρχει, καμιά σημασία δεν έχει, διότι δεν μας επηρεάζει. Απέναντι στην αμφισβήτηση αυτή, που γρήγορα καταλήγει τραγική αλλά και τερατώδης, ο Σωκράτης αντιπαραθέτει μια θετική αμφισβήτηση: αμφισβητώντας τις παραδοσιακές ιδέες και τις παραδοσιακές αρχές, αναζητά τη βαθύτερη αλήθεια των πραγμάτων. Πολύ περισσότερο, αναζητά την πρώτη αλήθεια, την αναλλοίωτη, που δεν επηρεάζεται από τις συνθήκες, που δεν εξαρτάται από τον άνθρωπο.

Διαλεκτική και μαιευτική.

Τα όπλα του ήταν η διαλεκτική και η μαιευτική. Όπως περιγράφει και ο ίδιος στο απόσπασμα της *Άπολογίας* που παραθέσαμε, ο Σωκράτης είχε ως μέσο για τον έλεγχο και την εξαγωγή συμπερασμάτων τη διαλεκτική, που κατ' αρχήν σημαίνει διάλογος. Δεν πρόκειται βέβαια για οποιαδήποτε συζήτηση. Η σωκρατική διαλεκτική είναι η σταδιακή, βήμα - βήμα, αναίρεση των θέσεων του συνομιλητή και, στη συνέχεια, η επίσης σταδιακή προσπάθεια να εξαχθεί ένα νέο συμπέρασμα, μια νέα προσέγγιση της αλήθειας. Στους πλατωνικούς διαλόγους, ο συνομιλητής του Σωκράτη εκθέτει κατ' αρχήν μίαν άποψη για το θέμα που πρόκειται να συζητηθεί, την οποία ο ίδιος θεωρεί ολοκληρωμένη και θεμελιωμένη. Με ερωτήσεις που φαντάζουν σχεδόν απλοϊκές, ο Σωκράτης εξαναγκάζει τον συνομιλητή του να φτάσει στην ακραία συνέπεια των θέσεων που υποστήριξε και εκεί αποδεικνύεται η σαθρότητα των λογικών επιχειρημάτων που αυτός χρησιμοποίησε. Από αυτό το σημείο αρχίζει μια νέα συζήτηση, όπου και πάλι καθοδηγώντας με ερωτήματα τον συνομιλητή του ο Σωκράτης τον οδηγεί στη γενική αλήθεια, στην αλήθεια δηλαδή που υπάρχει ανεξαρτήτως των περιστάσεων και των συνθηκών, στην πρώτη αλήθεια των πραγμάτων.

Είναι χαρακτηριστικό πως ο Σωκράτης, στους πλατωνικούς διαλόγους, δεν αποφαινεται ο ίδιος εκ των προτέρων, δεν παραθέτει ο ίδιος εξαρχής κάποια θεωρία ή άποψη. Αντίθετα, όλη η διανοητική προσπάθεια της συζήτησης στρέφεται στο να εξαχθεί η σωκρατική άποψη από τον αντίπαλο. Πρόκειται για αυτό που ο ίδιος ο Σωκράτης ονόμαζε μαιευτική. Μαιευτική βεβαίως είναι η δουλειά της μαίας, της μαμής που συμπαραστέκεται και βοηθάει την ετοιμόγεννη γυναίκα στον τοκετό. Παίρνοντας ως παράδειγμα τη δουλειά της μητέρας του, που ήταν μαία, ο Σωκράτης ισχυριζόταν πως καμιά φιλοσοφική θεωρία δεν "γέννησε" ο ίδιος, αλλά πως, σαν μαία, βοηθάει τον συνομιλητή του να "γεννήσει" από μέσα του την αλήθεια. Τι σημαίνει όμως αυτό; Σημαίνει πως για τον Σωκράτη (όπως και για τον Πλάτωνα, δες εισαγωγή στον μύθο του σπηλαίου, σελ. 113) ο άνθρωπος γνωρίζει την αλήθεια, την Ιδέα, και πως η προσπάθεια της φιλοσοφικής σκέψης έγκειται στο να βοηθήσει τον άνθρωπο να την ξαναθυμηθεί, να την επαναφέρει στη μνήμη του.

Η αναζήτηση των ορισμών, η επαγωγική μέθοδος και η ηθική.

Είδαμε ποια ήταν η μέθοδος σκέψης που ακολούθησε ή, σωστότερα, "εφηύρε", ο Σωκράτης. Ας δούμε τώρα σε ποια θέματα εστίασε το ενδιαφέρον του και ποια νέα προβληματική έφερε στη φιλοσοφική σκέψη.

Έχει λεχθεί για τον Σωκράτη πως «κατέβασε τη φιλοσοφία από τα άστρα στη γη», με την έννοια ότι, χάρη στη δική του προσωπικότητα, οι φιλόσοφοι έπαψαν να ασχολούνται τόσο με τα φυσικά φαινόμενα (που έγιναν έκτοτε αντικείμενο της επιστήμης μάλλον, παρά της φιλοσοφίας), όσο με τον ίδιο τον άνθρωπο και την κοινωνία του. Για να χρησιμοποιήσουμε δηλαδή την πολύ καλύτερη διατύπωση του Αριστοτέλη: «ἐπὶ Σωκράτους δὲ [...], τὸ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως ἔληξε, περὶ δὲ τὴν χρήσιμον ἀρετὴν καὶ πολιτικὴν ἀπέκλιναν οἱ φιλοσοφούντες (Περὶ ζώων μορίων, 642 a 28 κ.εξ.). Η αλήθεια είναι πως με πολιτικά προβλήματα ασχολήθηκαν και οι προγενέστεροι φιλόσοφοι, ενώ ζητήματα ηθικής απασχόλησαν και τον Δημόκριτο και πολλούς σοφιστές. Ο Σωκράτης όμως είναι αυτός που έστρεψε τον φιλοσοφικό στοχασμό κατ' αποκλειστικότητα σε τέτοια θέματα. Ο λόγος που τα σωκρατικά ενδιαφέροντα σημάδεψαν κατά τέτοιον ανεξίτηλο τρόπο την ιστορία της φιλοσοφίας πρέπει να αναζητηθεί στον σωκρατικό τρόπο σκέψης, στο γεγονός δηλαδή πως ο Σωκράτης δεν ενδιαφερόταν απλώς για τον ορθό τρόπο ζωής και δράσης είτε στο προσωπικό είτε στο κοινωνικό επίπεδο. Αντίθετα από τους σοφιστές, των οποίων το ενδιαφέρον για τα θέματα αυτά ήταν εντελώς χρησιμοθηρικό, ο Σωκράτης αναζήτησε ένα σταθερό έδαφος πάνω στο οποίο να καθοριστεί αυστηρά και αμετάκλητα κάθε έννοια καλού, αρετής και σοφίας. Όπως οι πρώτοι φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας, ο Σωκράτης αναζήτησε την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, που δεν επηρεάζεται από ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες ούτε από τη δυνατότητα αντίληψης του κάθε ανθρώπου. Αναζήτησε δηλαδή το απόλυτο απορρίπτοντας το σχετικό, την ουσία της ηθικής και όχι τα ηθικά φαινόμενα.

Όπως λέει και πάλι ο Αριστοτέλης (Μετὰ τὰ φυσικά, 1078 b 27 κ.εξ.), ο δρόμος που λογικά ακολούθησε ο Σωκράτης για να αναζητήσει ακριβώς την απόλυτη ουσία των ηθικών εννοιών, ήταν η επαγωγική μέθοδος (οι *ἐπακτικὸὶ λόγοι*), με σκοπό την εξαγωγή καθολικών ορισμών (το *ὀρίζεσθαι καθόλου*). Ξεκινώντας δηλαδή από παραδείγματα, συνήθως παρμένα από την καθημερινή ζωή και εμπειρία, προσπαθούσε να οδηγήσει τη σκέψη του συνομιλητή του στην εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων, που να ξεπερνούν την εμπειρία και να φθάνουν σε μια απόλυτη γνώση του θέματος. Και η διαδικασία αυτή είχε επιτυχία όταν προέκυπτε τελικά ένας απόλυτος ορισμός, δηλαδή μια απόλυτη γνώση, για την αλήθεια του καλού και του κακού, της αδικίας και του δικαίου, της ομορφιάς και της ασχήμιας, της σωφροσύνης και της άνοιας, του θάρρους και της δειλίας, της ορθής διακυβέρνησης και της δεσποτείας.

Έτσι, ο άνθρωπος που ισχυριζόταν πως το μόνο πράγμα που γνωρίζει είναι η ίδια του η άγνοια, σημάδεψε οριστικά την πορεία της φιλοσοφίας υποδεικνύοντας πως η λογική σκέψη και όχι οι αισθήσεις είναι ο μοναδικός οδηγός προς την αλήθεια, προς το καθολικό και το αιώνιο.

Δ3. Η δίκη και ο θάνατος του Σωκράτη

«Τάδε ἐγράψατο καὶ ἀντωμόσατο Μέλητος Μελήτου Πιθθεὺς Σωκράτει Σωφρονίσκου Ἀλωπεκῆθεν: ἀδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ δαιμόνια καινὰ εἰσηγούμενος· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. Τίμημα θάνατος».

Η μήνυση κατά του Σωκράτη έγινε από τον Μέλητο, έναν ποιητή του οποίου μοναδική δόξα αποτελεί το γεγονός ότι υπήρξε κατήγορος του φιλοσόφου. Κατηγοροί ήταν επίσης ο Άνυτος και ο Λύκων. Ο πρώτος ήταν πλούσιος βυρσοδέψης και γνωστός πολιτικός, που είχε εκλεγεί και στρατηγός το 409 και είχε εξοριστεί από τους Τριάκοντα Τυράννους. Ο δεύτερος ήταν ρήτορας.

Γιατί μηνύθηκε ο Σωκράτης; Προφανώς όχι γιατί οι κατηγοροί πίστευαν πραγματικά πως ο Σωκράτης δεν πίστευε στους θεούς ούτε γιατί τους ενοχλούσε όντως το περίφημο δαιμόνιο, η θεότητα που, όπως έλεγε ο Σωκράτης, κατοικούσε μέσα του και τον συμβούλευε. Η αρχαία ελληνική θρησκεία δεν είχε ούτε ιερό βιβλίο ούτε δόγμα (άρα ούτε και αιρέσεις) ούτε ιερατείο με ειδική αποστολή τη μεσολάβηση μεταξύ θεών και ανθρώπων. Ιερείς και ιέρειες εκλέγονταν κατά κανόνα για συγκεκριμένη περίοδο κάποιοι πολίτες, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που εκλέγονταν και στα άλλα αξιώματα της πόλεως (με εξαίρεση λίγες συγκεκριμένες λατρείες, όπως τα Ελευσίνια μυστήρια, όπου παραδοσιακά ασκούσαν ιερατικά καθήκοντα συγκεκριμένες οικογένειες). Ήταν συνεπώς σχεδόν αδύνατον να κατηγορηθεί κάποιος για αθεΐα, εφόσον μάλιστα συμμετείχε στις μεγάλες κοινές θρησκευτικές τελετές και δεν τις αμφισβητούσε. Η συνηθισμένη κατηγορία που επέρριπταν σε κάποιους διανοούμενους ήταν η ασέβεια, δηλαδή ακριβώς η μη συμμετοχή ή, χειρότερα, η υπονόμηση της αξίας των τελετών αυτών. Δίκες για τέτοιες κατηγορίες είχαν υποστεί, μάλλον, ο Αναξαγόρας και ο Πρωταγόρας, αλλά και ο Αισχύλος, ο τραγικός ποιητής. Όπως και σε αυτές τις περιπτώσεις, έτσι και στην περίπτωση του Σωκράτη η θρησκεία αποτέλεσε το πρόσχημα πίσω από το οποίο κρύβονταν οι πολιτικοί λόγοι της δίωξης.

Η κατηγορία για διαφθορά των νέων είχε μεγαλύτερη σχέση με την πραγματική αιτία της δίωξης του Σωκράτη. Ο Σωκράτης ασφαλώς και δεν διέφθειρε τους νέους που τον ακολουθούσαν. Όμως, όπως λέει και ο ίδιος στην κατά Πλάτωνα *Άπολογία* του, τα νέα παιδιά που τον έβλεπαν να ξεσκεπάζει στην αγορά την ψευδή σοφία των σοφιστών και των δημαγωγών, γοητεύονταν από αυτό το "παιχνίδι" που οδηγούσε στην αναζήτηση της ουσίας των πραγμάτων και της αλήθειας. Και, εξίσου φυσικά, οι απειλούμενοι από τον Σωκράτη και τις ενοχλητικές ερωτήσεις του θεωρούσαν πως η γοητεία που ο φιλόσοφος ασκούσε στη νεολαία ήταν "διαφθορά". Υπάρχει όμως και ένα άλλο σημαντικό στοιχείο: πολλοί από τους νέους που ανήκαν στον κύκλο του Σωκράτη πήραν ενεργό μέρος στην πολιτική και έπαιξαν ρόλο αρνητικό σε μια καταστροφική για την Αθήνα εποχή. Ο Αλκιβιάδης, πρώτος απ' όλους, ήταν μεν δημοκρατικός, αλλά και εξαιρετικά αμφιλεγόμενος, αφού δεν δίστασε και να αυτομολήσει στους Σπαρτιάτες. Πολλοί φίλοι του Σωκράτη, απ' την άλλη μεριά, τάχθηκαν με την ακραία μερίδα των ολιγαρχικών και στήριξαν το πραξικόπημα των Τριάκοντα Τυράννων. Ο Κριτίας και ο Χαρμίδης μάλιστα, θείοι του Πλάτωνα, ήταν από τους ηγέτες τους. Το γεγονός αυτό επέτρεψε στους κατηγορούς του να αφήσουν να εννοηθεί πως οι θεωρίες του δασκάλου ήταν υπεύθυνες για την κατάληξη των "μαθητών".

Το λαϊκό δικαστήριο της Ηλιαίας, που απαρτιζόταν από 500 δικαστές κληρωμένους από το σύνολο των πιο ηλικιωμένων πολιτών, έκρινε τον Σωκράτη ένοχο με μέτρια πλειοψηφία (281 ψήφοι έναντι 220). Στη δεύτερη ψηφοφορία, που αφορούσε την ποινή, η καταδίκη σε θάνατο ψηφίστηκε από περισσότερους (300 έναντι 201). Η σωκρατική ειρωνεία δεν είναι άσχετη με την εξέλιξη αυτή: όταν του δόθηκε ο λόγος προκειμένου, κατά τον νόμο, να προτείνει και αυτός μια ποινή, ο Σωκράτης, αντί να προτείνει λ.χ. την εξορία, πρότεινε την περιφρόνησή του και προς το δικαστήριο και προς τον θάνατο:

«Τι ταιριάζει σ' έναν άνθρωπο φτωχό και ευεργέτη της πόλεως, που του χρειάζεται ελεύθερος χρόνος για να σας προτρέψει στο καλό; Τίποτα δεν του ταιριάζει τόσο όσο το να τον βάλετε στο πρυτανείο και να τον τρέφετε δωρεάν [...]. Αν λοιπόν πρέπει να προτείνω κάτι αντάξιό μου, προτείνω να τιμηθώ με σίτηση στο πρυτανείο.» [Απολογία, 36d-e].

Εξηγώντας στη συνέχεια γιατί ένας άνθρωπος στην ηλικία του κανέναν λόγο δεν έχει να φοβάται τον θάνατο, προτείνει, για τυπικούς (και ειρωνικούς) λόγους το πρόστιμο της μιας μνας. Το ποσό αυτό ανέβασαν στις 30 μνες ο Πλάτωνας, ο Κρίτωνας και άλλοι φίλοι του, που μπήκαν εγγυητές, αφού η περιουσία του Σωκράτη δεν ξεπερνούσε τις 5 μνες.

Μετά την καταδίκη του, ο Σωκράτης έμεινε περίπου έναν μήνα στο κρατητήριο. Τις μέρες εκείνες γίνονταν στο ιερό νησί του Απόλλωνα, την Δήλο, τα Δήλια. Οι Αθηναίοι είχαν στείλει εκεί *θεωρία* (επίσημη αποστολή σε ιερή τελετή) αντιπροσώπους της πόλης και το ένα από τα δύο ιερά πλοία τους, την Πάραλο. Κατά το έθιμο, δεν μπορούσε να γίνει η εκτέλεση μέχρι την επιστροφή του πλοίου. Στη διάρκεια της κράτησής του, και ως την τελευταία στιγμή, ο Σωκράτης αντιστάθηκε στις προσπάθειες των φίλων του να τον πείσουν να αποδράσει. Όπως περιγράφει και ο Πλάτωνας στον *Κρίτωνα*, ο Σωκράτης πίστευε πως το γεγονός ότι αδικήθηκε από τους συμπολίτες του δεν αποτελούσε δικαιολογία για να διαπράξει αδικία εναντίον των νόμων της πόλης του. Έτσι, ήπιε ψύχραιμα το κώνειο, συζητώντας με τους φίλους του για την αθανασία της ψυχής και πέθανε μέσα στο κελλί του δεσμωτηρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1.Με ποιον τρόπο ελέγχει ο Σωκράτης τον χρησμό που του δόθηκε από το μαντείο σύμφωνα με το απόσπασμα από την πλατωνική Απολογία;
- 2.Ποια συναισθήματα ενέπνευσε ο Σωκράτης στους συγχρόνους του, αν κρίνουμε από τη στάση αμφισβήτησης που τήρησε έναντι του Απολλώνιου χρησμού;
- 3.Πώς χρησιμοποίησε ο Σωκράτης την ειρωνεία και σε τι διαφέρει η αμφισβήτηση του Σωκράτη από αυτή των σοφιστών;
- 4.Τι γνωρίζετε για τη διαλεκτική μέθοδο του Σωκράτη;
- 5.Τι γνωρίζετε για τη μαιευτική μέθοδο του Σωκράτη;
- 6.Ποιες καινοτομίες εισήγαγε ο Σωκράτης στη φιλοσοφία: με ποια θέματα ασχολήθηκε και ποια νέα προβληματική έφερε στη φιλοσοφική σκέψη;
- 7.Ποια ήταν η μέθοδος που χρησιμοποίησε ο Σωκράτης προκειμένου να αναζητήσει την απόλυτη ουσία των ηθικών εννοιών; / Τι γνωρίζετε για την επαγωγική μέθοδο του Σωκράτη;
- 8.Ποιοι οι μηνυτές του Σωκράτη και τι γνωρίζετε γι' αυτούς;
- 9.Γιατί η κατηγορία περί αθεΐας κατά του Σωκράτη δεν ευσταθούσε και ποιοι ήταν οι πραγματικοί λόγοι της δίωξής του;
- 10.Ποια σχέση είχε η κατηγορία σε βάρος του Σωκράτη για διαφθορά των νέων με την πραγματική αιτία της δίωξης του;
- 11.Ποια ήταν η απόφαση του δικαστηρίου για τον Σωκράτη και ποια η αντίδρασή του όταν άκουσε την καταδικαστική απόφαση;
- 12.Γιατί ο Σωκράτης μετά την καταδίκη του έμεινε περίπου έναν μήνα στο κρατητήριο και πώς κύλησαν οι μέρες αυτές;

Ο ΠΛΑΤΩΝ

Ε1. Ο βίος του

Ο Πλάτωνας γεννήθηκε το 428/9, από αριστοκράτες Αθηναίους γονείς. Πατέρας του ήταν ο Αρίστωνας, γιος του Αριστοκλή. Παρ' όλο που δεν ξέρουμε πολλά για την οικογένεια του πατέρα του Πλάτωνα, και μόνο τα ονόματα του πατέρα και του παππού δείχνουν πως το γένος τους ήταν αριστοκρατικό. Μητέρα του ήταν η Περικτιόνη, από παλιά αρχοντική γενιά που έφτανε μέχρι τον Σόλωνα. Θεός της Περικτιόνης ήταν ο Κριτίας, διανοούμενος που συνδέθηκε στενά με το σοφιστικό κίνημα και κυρίως με το ολιγαρχικό πραξικόπημα των Τριάκοντα Τυράννων, των οποίων ήταν ηγετική μορφή. Αδελφός της Περικτιόνης ήταν ο Χαρμίδης, που επίσης συνεργάστηκε με τους Τριάκοντα και ο οποίος, στα νιάτα του, είχε συνδεθεί με τον Σωκράτη.

Σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για τη ζωή του Πλάτωνα είναι ένα κείμενο του ίδιου, η *7η Επιστολή* του, ένα γράμμα προς τους Συρακούσιους φίλους του, το οποίο αποτελεί ένα είδος αυτοβιογραφίας.

Ο Πλάτωνας έλαβε την επιμελημένη μουσική και γυμναστική παιδεία των αριστοκρατικών γόνων της Αθήνας. Νέος ασχολήθηκε με την τραγική ποίηση, έκαψε όμως τα πρωτόλειά του όταν γνώρισε τον Σωκράτη και δεν ξαναασχολήθηκε με την ποίηση. Το λογοτεχνικό του ταλέντο πάντως είναι φανερό σε κάθε αναγνώστη των διαλόγων του.

Από πολύ νέος ενδιαφέρθηκε για την πολιτική, η θλιβερή ανάμειξη όμως των μελών της οικογένειάς του στην υπόθεση των Τριάκοντα αφενός, και η επίσης θλιβερή απόπειρα της αποκατεστημένης δημοκρατίας να εκδικηθεί τους ολιγαρχικούς καταδικάζοντας τον Σωκράτη, τον αηδίασαν και τον απομάκρυναν οριστικά από οποιαδήποτε φιλοδοξία συμμετοχής στα κοινά της Αθήνας.

Μετά τον θάνατο του Σωκράτη, ο Πλάτωνας κατέφυγε, με άλλους του σωκρατικού κύκλου, στα Μέγαρα, στον φιλόσοφο Ευκλείδη.

Πρέπει να υπηρέτησε δυο φορές ως στρατιώτης στη διάρκεια του Κορινθιακού πολέμου, στη διετία 395-394 π.Χ.

Οι πρώιμοι διάλογοι του Πλάτωνα γράφτηκαν κατά την πρώτη δεκαετία μετά τον θάνατο του Σωκράτη.

Τα ταξίδια του Πλάτωνα και η σικελική εμπειρία.

Στα χρόνια 398-390, ο Πλάτωνας ταξιδεύει στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία. (Πολύ μεταγενέστερες πληροφορίες, της εποχής του Κικέρωνα, μιλούν για επίσκεψη του Πλάτωνα στην Αίγυπτο και την Κυρήνη. Το πιθανότερο είναι πάντως ότι πρόκειται για θρύλους που δημιουργήθηκαν εξαιτίας κάποιων αναφορών του ίδιου του Πλάτωνα στη σοφία της Αιγύπτου και, κυρίως, εξαιτίας του μυστηρίου που περιέβαλε ήδη από τότε τα περίφημα αιγυπτιακά ιερατεία και τις απόκρυφες γνώσεις τους). Το ταξίδι αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό και για την πνευματική εξέλιξη του Πλάτωνα, αφού τότε ήρθε σε επαφή με τον Πυθαγορισμό και

τον εξέχοντα εκπρόσωπό του, τον Αρχύτα τον Ταραντίνο, αλλά και για τη γνωριμία του με τον Διονύσιο τον Ι, τύραννο των Συρακουσών (405-367) και τον γαμπρό του, τον Δίωνα. Οι συνέπειες της σχέσης αυτής ήταν σοβαρότατες, σχεδόν δραματικές για τον Πλάτωνα. Με παρότρυνση του Δίωνα, ο νεαρός τύραννος, που είχε απαλλάξει ήδη τον σικελικό ελλητισμό από την απειλή των Καρχηδονίων, ήθελε να στραφεί προς τη φιλοσοφία και να διδαχθεί από τον Πλάτωνα την πολιτική αρετή και σοφία. Ο Πλάτωνας, μάλλον αφελώς, πίστεψε στις προθέσεις του τυράννου, αλλά ήδη η πρώτη αυτή επαφή έληξε άδοξα: ο φιλόσοφος εκδιώχτηκε κακήν κακώς και κινδύνεψε μάλιστα να πουληθεί ως δούλος στην Αίγινα όπου, παρά την εμπόλεμη κατάσταση του νησιού με την Αθήνα, τον έστειλε ο Διονύσιος.

Παρά τις αρχικές αυτές κακοτυχίες, η φιλία του Πλάτωνα με τον Δίωνα είχε ως αποτέλεσμα να εμπλακεί ο φιλόσοφος για αρκετά χρόνια σε μια υπόθεση που του προκάλεσε σοβαρούς κινδύνους και ακόμα σοβαρότερες απογοητεύσεις. Στα 367, ο Διονύσιος ο ΙΙ διαδέχθηκε τον πατέρα του και ο Δίωνας πίεσε τον Πλάτωνα να επιστρέψει στις Συρακούσες πείθοντάς τον πως ο νέος τύραννος ήταν ακόμη πιο πρόθυμος από τον προηγούμενο να δεχθεί τα φιλοσοφικά διδάγματα. Προφανώς ο φιλόσοφος, που είχε απογοητευθεί από τα πολιτικά πράγματα της Αθήνας, αλλά δεν είχε πάψει να μελετά το θέμα της πολιτικής θεωρίας, πίστεψε πως θα μπορούσε να μεταμορφώσει τον Διονύσιο σε *φιλόσοφο βασιλέα*, σαν αυτούς τους ιδανικούς κυβερνήτες που περιγράφει στην Πολιτεία του. Έτσι, επέστρεψε στις Συρακούσες το 366, για να βρεθεί τελικά "όμηρος" των πολιτικών συγκρούσεων Δίωνα και Διονύσιου. Παρ' όλο που με δυσκολίες κατάφερε και πάλι να φύγει, επέστρεψε και τρίτη φορά στην Σικελία, το 361. Το τρίτο αυτό ταξίδι έληξε με τη θλιβερή εμπλοκή διάφορων Ακαδημεικών στην εμφύλια διαμάχη που ξέσπασε μεταξύ του Δίωνα και του Διονύσιου και στα συνεχή πραξικοπήματα που ακολούθησαν.

Η ίδρυση της Ακαδημίας.

Μετά την επιστροφή του στην Αθήνα από το πρώτο αυτό ταξίδι του στην Σικελία, ο Πλάτωνας ίδρυσε τη σχολή του, την Ακαδημία, σε μια τοποθεσία της Αττικής γύρω στο ενάμισυ χιλιόμετρο από το Δίπυλο. Η περίφημη αυτή σχολή θα λειτουργήσει για εννέα αιώνες, μέχρι το 529 μ.Χ., όταν την έκλεισε ο Ιουστινιανός (να σημειώσουμε πάντως πως τότε η σχολή βρισκόταν σε πλήρη παρακμή). Η σχολή λειτουργούσε σε ένα κτήμα κοντά στο πολύ παλαιότερο γυμναστήριο που ονομαζόταν, όπως και όλη η περιοχή, Ακαδήμεια, από τον προστάτη ήρωά του, τον Ακάδημο ή Εκάδημο. Έτσι και η σχολή πήρε το ίδιο όνομα. Ανασκαφές που έγιναν το 1930 αποκάλυψαν το αρχαίο γυμναστήριο. Τα μαθήματα της Ακαδημίας πρέπει σε μεγάλο βαθμό να ήταν παρόμοια με αυτά που ο Πλάτωνας ορίζει στην *Πολιτεία* του ως ιδανική παιδεία των *φυλάκων*, της ανώτερης τάξης που ασκεί την εξουσία. Μεγάλη σημασία είχαν πάντως τα μαθηματικά, που θεωρούνταν ως απαραίτητη προετοιμασία για τη διδασκαλία της διαλεκτικής. Σύμφωνα άλλωστε με μια αρχαία παράδοση, στην είσοδο της Ακαδημίας συναντούσε κανείς την επιγραφή «άγεωμέτρητος μηδεις εισίτω».

Μαθητές του Πλάτωνα ήταν, μεταξύ άλλων, ο Αριστοτέλης (που διαφώνησε μαζί του και ακολούθησε άλλη φιλοσοφική πορεία), ο ανιψιός και διάδοχός του Σπεύσιππος, ο Ξενοκράτης, ο Φίλιππος από τον Οπούντα, και άλλοι σημαντικοί φιλόσοφοι της ελληνιστικής εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι γνωρίζετε για την καταγωγή του Πλάτωνα και ποια είναι η σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για τη ζωή του;
2. Τι γνωρίζετε για την παιδεία που έλαβε ο Πλάτωνας και την πρώτη του επαφή με το έργο της συγγραφής;
3. Ποιες ήταν οι εμπειρίες του Πλάτωνα από την ενασχόλησή του με την πολιτική ζωή της Αθήνας;
4. Πού κατέφυγε ο Πλάτωνας μετά τον θάνατο του Σωκράτη και πώς συνδέεται το όνομά του με τον Κορινθιακό πόλεμο κατά τη διετία 395-394 π.Χ.;
5. Τι γνωρίζετε για το πρώτο ταξίδι του Πλάτωνα (398-390 π.Χ.) στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία;
6. Τι γνωρίζετε για το δεύτερο και τρίτο ταξίδι του Πλάτωνα στην Σικελία (366-361 π.Χ.);
7. Τι γνωρίζετε για την ίδρυση της Ακαδημίας του Πλάτωνα; Ποιο το περιεχόμενο των σπουδών της Ακαδημίας και ποιοι οι κυριότεροι μαθητές της σχολής;

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

A. Η διάρθρωση του διαλόγου και τα πρόσωπα

Εισαγωγή:

Ο Σωκράτης διηγείται τη συζήτησή του με τον Πρωταγόρα σε έναν φίλο του.

Βγαίνοντας από το σπίτι του Καλλία, ο Σωκράτης συναντά έναν φίλο του (του οποίου το όνομα δεν μαθαίνουμε) και, απαντώντας στις ερωτήσεις του, αρχίζει να του διηγείται πώς και γιατί βρέθηκε στο Καλλία, ποιους συνάντησε εκεί και τι συζητήθηκε. Με αυτή τη σύντομη εισαγωγή δίνεται στον Σωκράτη λοιπόν η αφορμή να αφηγηθεί τον διάλογό του με τον Πρωταγόρα. Το υπόλοιπο του έργου καλύπτεται ακριβώς από αυτή την αφήγηση του Σωκράτη.

Η επιλογή αυτής της εισαγωγής ασφαλώς δεν είναι τυχαία. Ο Πλάτωνας έχει έτσι τη δυνατότητα, αντί να ακολουθήσει μια πολύ μονότονη αφήγηση της συνάντησης Σωκράτη - Πρωταγόρα, να δώσει στους αναγνώστες του μια ζωντανή διήγηση, στην οποία υποτίθεται πως ο ένας από τους πρωταγωνιστές της φιλοσοφικής μονομαχίας την περιγράφει σε ένα φιλικό του πρόσωπο. Ως λογοτεχνικό έργο, ο Πρωταγόρας κερδίζει έτσι σε ζωντάνια και αμεσότητα. Ίσως όμως, από την άλλη μεριά, το κείμενο να χάνει έτσι σε πειστικότητα: πώς είναι δυνατόν, θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος δύσπιστος, να διηγείται κανείς με τέτοια ακρίβεια έναν φιλοσοφικό διάλογο και να μένει πιστός και ακριβής στην αναπαραγωγή των λεπτομερειών και των λεπτών αποχρώσεων μιας αντιπαράθεσης πάνω σε τόσο περίπλοκα θέματα όπως αυτά που συζητήθηκαν στο σπίτι του Καλλία; Κι όμως, το λογοτεχνικό ταλέντο του Πλάτωνα μας κάνει να λησμονούμε γρήγορα τέτοιες αντιρρήσεις, ακριβώς γιατί η παραστατικότητα και η γλαφυρότητα της αφήγησης του Σωκράτη μας παρασύρει και μας γοητεύει.

Πρόλογος.

Ο Ιπποκράτης και η σφοδρή του επιθυμία να γίνει μαθητής του Πρωταγόρα.

Ο Σωκράτης διηγείται κατ' αρχήν στον ανώνυμο φίλο του πώς βρέθηκε στο σπίτι του Καλλία, όπου φιλοξενείται ο διάσημος σοφιστής Πρωταγόρας. Ο Ιπποκράτης, ένας νεαρός φίλος του Σωκράτη γεμάτος πάθος για τη μόρφωση και θαυμασμό για τους μεγάλους διανοητές, έτρεξε τα χαράματα στο σπίτι του Σωκράτη για να τον ειδοποιήσει πως ο Πρωταγόρας έφτασε στην Αθήνα. Ο Ιπποκράτης θέλει να γίνει μαθητής του Πρωταγόρα και παρακαλεί τον Σωκράτη να τον βοηθήσει να παρουσιαστεί στον μεγάλο σοφιστή. Ο Σωκράτης αρχίζει να ρωτά τον νεαρό γιατί θέλει να μαθητεύσει κοντά στον Πρωταγόρα και τι ακριβώς ελπίζει να μάθει από αυτόν. Ο ενθουσιώδης Ιπποκράτης, που εκτός από τον ενθουσιασμό της νεότητάς του δεν διαθέτει ακόμα και μεγάλη σοφία, δεν μπορεί βεβαίως να απαντήσει.

Έτσι, ο Σωκράτης δέχεται, να πάνε μαζί στο σπίτι του Καλλία και να ρωτήσει αυτός, για λογαριασμό του Ιπποκράτη, τι ακριβώς μπορεί ο Πρωταγόρας να διδάξει τον νεαρό. Βλέπουμε έτσι, ήδη από την αρχή, να αναδεικνύεται το θέμα της φιλοσοφικής συζήτησης που θα ακολουθήσει. Ο Πρόλογος αυτός δεν είναι απλώς η εικόνα ενός στιγμιότυπου της ζωής των νέων στην Αθήνα, είναι, πολύ περισσότερο, η πραγματική εισαγωγή στο θέμα: ποια είναι η αξία της σοφιστικής, και μπορούν οι σοφιστές (ή οποιοσδήποτε άλλος) να διδάξει στους νέους την αρετή;

Ο Σωκράτης στο σπίτι του Καλλία.

Περιγραφή του Πρωταγόρα και των άλλων προσώπων του διαλόγου.

Ο Σωκράτης και ο Ιπποκράτης φτάνουν στο σπίτι του Καλλία και καταφέρνουν να μπουν, παρά την αγανάκτηση του θυρωρού που τους ανοίγει (ο οποίος έχει απελπιστεί με το πλήθος των ανθρώπων που έχουν πλημμυρίσει το σπίτι και μάλλον θα προτιμούσε να τους διώξει). Η είσοδος των δύο φίλων στη μεγάλη αυλή του αρχοντικού επιτρέπει στον Σωκράτη να περιγράψει τόσο τον Πρωταγόρα και τους άλλους δύο σοφιστές, τον Ιππία και τον Πρόδικο, που επίσης φιλοξενούνται εκεί, όσο και τους άλλους παριστάμενους. Ο κάθε σοφιστής βρίσκεται περικυκλωμένος από μια ομάδα μαθητών και θαυμαστών, ενώ αμέσως γύρω από τον Σωκράτη σχηματίζεται ο κύκλος των γνωστών συντρόφων του, του Ιπποκράτη βεβαίως, που τον συνοδεύει, και του Αλκιβιάδη και του Κριτία, που βρίσκονται ήδη εκεί. Ελάχιστη συμμετοχή θα έχουν πάντως αυτοί στην εξέλιξη του διαλόγου. Ο Αλκιβιάδης μόνον, και ο Καλλίας, ως ευγενικός οικοδεσπότης, θα επέμβουν κάποιες στιγμές, όταν τα πνεύματα θα οξυνθούν και οι δύο μονομάχοι θα θελήσουν να σταματήσουν τη συζήτηση. Ο Καλλίας είναι πιο ευγενής και συμβιβαστικός, ο Αλκιβιάδης, βεβαίως, πολύ πιο έντονος και ορμητικός.

Στο μέρος αυτό του έργου ο Πλάτωνας περιγράφει κυρίως τους τρεις παρόντες σοφιστές. Ο Πρόδικος και ο Ιππίας είναι μάλλον γελοιογραφικά σχεδιασμένοι. Και οι δυο παρουσιάζονται ως επιδεικτικά πολυμαθείς, ο πρώτος μανιακός με τους ορισμούς των εννοιών (πράγμα για το οποίο εισπράττει τα ειρωνικά σχόλια του Σωκράτη), ο δεύτερος μεγαλόστομος και ρητορικός. Θα έλεγε κανείς πώς όλο το αντισοφιστικό πάθος του Πλάτωνα ξεσπά στην περιγραφή της ρηχότητας και της μεγαλομανίας αυτών των δύο. Ο Πρωταγόρας, αντιθέτως, παρουσιάζεται μεν ως αλαζονικός και γεμάτος αυτοπεποίθηση, η σημαντική θέση όμως που ο στοχαστής αυτός κατείχε στην ιστορία της ελληνικής σκέψης δεν υποβαθμίζεται σε καμία περίπτωση. Παρ' όλο που ο Πλάτωνας τον δείχνει να αγανακτεί με τις συνεχείς ερωτήσεις του Σωκράτη, σε σημείο να θέλει να σταματήσει τη συζήτηση αν ο συνομιλητής του δεν τον αφήσει να αναπτύξει όπως αυτός νομίζει τις απόψεις του, είναι προφανές πως ο πρωταγορικός στοχασμός αντιμετωπίζεται ως άξιος σεβασμού. Γι' αυτό και στην περίπτωση του, η σωκρατική ειρωνεία είναι πολύ διακριτική, ο Σωκράτης δείχνει μάλιστα έναν ειλικρινή σεβασμό προς τις απόψεις του αντιπάλου του.

Η αρχή της συζήτησης.

Είναι δυνατόν να διδαχθεί η πολιτική αρετή, όπως ισχυρίζεται ο Πρωταγόρας;

«Το δὲ μάθημά ἐστιν εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων, ὅπως ἂν ἄριστα τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῖ, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν».

Στο πρώτο αυτό μέρος, ο Σωκράτης πλησιάζει τον Πρωταγόρα και, εξ ονόματος του Ιπποκράτη, αρχίζει να τον ρωτά τι ακριβώς θα μάθει ο νεαρός αν γίνει μαθητής του. Ο Πρωταγόρας απαντά πως, ως σοφιστής, είναι σε θέση να καθοδηγήσει τον Ιπποκράτη έτσι ώστε να βελτιώνεται συνεχώς. Ο μαθητής θα αποκτήσει τελικά την ικανότητα να σκέφτεται και να αποφασίζει σωστά (*εὐβουλία*) για κάθε θέμα που έχει σχέση τόσο με τον ιδιωτικό βίο (*τῶν οἰκείων*) όσο και με τον δημόσιο (το *πράττειν* και *λέγειν* στις υποθέσεις της πόλης). Στη θέση αυτή του Πρωταγόρα, που συνεπάγεται πρώτον ότι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως καταγωγής, κοινωνικής τάξης και οικονομικής κατάστασης είναι σε θέση να διδαχθούν την πολιτική αρετή, και δεύτερον ότι υπάρχουν άνθρωποι που έχουν τη δυνατότητα να διδάσκουν στους άλλους την πολιτική αρετή, ο Σωκράτης απαντά εκφράζοντας τις έντονες αμφιβολίες του.

Ως παράδειγμα φέρνει την αθηναϊκή εκκλησία του δήμου, όπου εάν παρουσιαστεί κάποιος μη ειδικός σε μια συζήτηση για τεχνικό θέμα και θελήσει να συμβουλευτεί σχετικά με αυτό τους συμπολίτες του, τον διώχνουν κοροϊδεύοντάς τον· αντιθέτως, εάν το θέμα της συζήτησης αφορά γενικώς προβλήματα πολιτικής και καλής διοίκησης, τότε δέχονται τη γνώμη οποιουδήποτε, θεωρώντας προφανώς πως στα ζητήματα αυτά ο καθένας μπορεί να έχει ορθή άποψη χωρίς να έχει αναγκαστικά εκπαιδευτεί πάνω στο θέμα. Άλλωστε, συνεχίζει, η ζωή μας δείχνει πως μεγάλοι πολιτικοί άνδρες, ο Περικλής για παράδειγμα, δεν κατάφεραν να διδάξουν στα ίδια τους τα παιδιά την πολιτική αρετή και πως οι καλύτεροι δάσκαλοι δεν πέτυχαν τίποτε με μαθητές που δεν ήταν καλοί. Κι αυτό σημαίνει πως μπορούμε να διδάξουμε μια οποιαδήποτε τέχνη, αλλά ποτέ κανείς δεν μπόρεσε με τη διδασκαλία να κάνει τον άλλο καλύτερο, αγαθότερο ή ικανότερο στην πολιτική αρετή.

Η απάντηση του Πρωταγόρα και ο μύθος για τη δημιουργία της ανθρώπινης κοινωνίας [320c8-328d1].

Ο Πρωταγόρας απαντά στις αντιρρήσεις που του προέβαλε ο Σωκράτης με έναν μεγάλο λόγο. Ο λόγος αυτός, που θα πρέπει να θύμιζε τις δημόσιες διαλέξεις τις οποίες συνήθιζαν να κάνουν οι σοφιστές, χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, που ξεκινά με τον μύθο του Προμηθέα, ο σοφιστής απαντά στη σωκρατική αντίρρηση σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχουν "ειδικοί" στα θέματα της πολιτικής. Στο δεύτερο, απαντά στην αντίρρηση σύμφωνα με την οποία οι καλοί πολίτες δεν μπορούν (γι' αυτό και δεν το δοκιμάζουν καν) να διδάξουν στους γιους τους την αρετή.

Ο μύθος του Προμηθέα [322d5-324d1] αποδεικνύει, κατά τον Πρωταγόρα, πως οι Αθηναίοι έχουν δίκιο να παραχωρούν σε κάθε πολίτη το δικαίωμα της τοποθέτησης πάνω σε ζη-

τήματα που αφορούν την καλή διοίκηση της πόλης: το *βουλευέσθαι* (η σκέψη, η διατύπωση απόψεων, η ανάληψη ευθυνών, η ψήφιση) πάνω στα πολιτικά θέματα εξαρτάται εντελώς από τη δικαιοσύνη και τη λογική, δυο ιδιότητες που συνιστούν την αρετή του πολίτη και τις οποίες κατέχει κάθε πολίτης, αφού, όπως δείχνει ο μύθος του Προμηθέα, εάν δεν τις είχε ο κάθε πολίτης δεν θα μπορούσαν καν να σχηματιστούν ποτέ οργανωμένες κοινωνίες. Ο κάθε άνθρωπος εξ ορισμού κατέχει αυτές τις ιδιότητες που του επιτρέπουν να έχει την ιδιότητα του πολίτη· αυτό αποδεικνύεται ακόμα περισσότερο από το γεγονός πως όποιος ισχυρίζεται πως δεν τις διαθέτει θεωρείται τρελός.

Το γεγονός πως οι πόλεις έχουν προβλέψει τιμωρίες για πράξεις αδικίας αποδεικνύει επίσης πως υπάρχει μια γενική, πανανθρώπινη πίστη στην ιδέα πως το να είναι κανείς καλός πολίτης δεν είναι θέμα τύχης, όπως, για παράδειγμα, το να είναι ωραίος, αλλά κάτι που το διδάσκεται και το κατακτά κάνεις με τη θέλησή του. Άλλωστε, αν αυτό δεν ίσχυε όντως στην πραγματικότητα, θα ήταν εντελώς παράλογο να τιμωρούν οι άνθρωποι κάποιον για ένα ελάττωμα του χαρακτήρα του, ειδικά μάλιστα στην περίπτωση που δεν θα ήταν αυτός εκ των πραγμάτων σε θέση να το διορθώσει.

Στο δεύτερο μέρος του λόγου του [324d2-328d1], ο Πρωταγόρας δεν απαντά πλέον με μύθους, αλλά κατευθείαν με λογικά επιχειρήματα. Η αρετή, ισχυρίζεται ο σοφιστής, και είναι και πρέπει να θεωρείται διδακτή. Γιατί η αρετή είναι η αναγκαία εκείνη ιδιότητα που επιτρέπει σε κάθε άνθρωπο να συμμετέχει στην κοινωνική και πολιτική ζωή, είναι η ιδιότητα που κάνει δυνατή την ύπαρξη κοινωνιών και πόλεων. Χωρίς την αρετή, τη δικαιοσύνη, τη σωφροσύνη και το αίσθημα του σεβασμού προς ό,τι είναι ιερό, δεν υπάρχουν ανθρώπινες κοινωνίες. Συνεπώς, πρέπει οι ίδιες οι κοινωνίες και οι γονείς να διδάσκουν στα παιδιά τους την αρετή, κι εάν υπάρχει άνθρωπος που δεν μπορεί ή δεν θέλει να τη διδαχθεί, αυτός θα πρέπει να τιμωρείται με την ποινή του θανάτου ή της εξορίας ως επικίνδυνος. Ο Σωκράτης δεν έχει δίκιο να ισχυρίζεται πως οι μεγάλοι πολιτικοί δεν προσπαθούν να διδάξουν στους γιους τους την αρετή. Μόνο που στην περίπτωση αυτή, η διδαχή δεν γίνεται υπό μορφήν μαθήματος. Όμως, από τη στιγμή που το παιδί αρχίζει να μιλάει, δηλαδή να επικοινωνεί πραγματικά και λογικά με τους γύρω του, όλοι προσπαθούν να του εμφυσήσουν τα διδάγματα και τα παραδείγματα που θα το κάνουν δίκαιο και σώφρονα άνθρωπο. Και αργότερα, όταν τα παιδιά στέλνονται να μάθουν ποίηση και μουσική, οι δάσκαλοί τους φροντίζουν, μέσα από τα κείμενα ή τη μουσική που τα διδάσκουν, να τους μάθουν κυρίως την αρετή. Το ίδιο, τέλος, κάνει και η πόλη για τους νεαρούς πολίτες της, μαθαίνοντάς τους τους νόμους και την υπακοή σ' αυτούς.

B. Η φιλοσοφική σημασία του διαλόγου.

Τα θέματα του *Πρωταγόρα* είναι στην ουσία δύο. Το πρώτο είναι αυτό το οποίο συζητούν τα δύο κεντρικά πρόσωπα, ο Πρωταγόρας και ο Σωκράτης: ποια είναι η φύση της αρετής; Το δεύτερο, εξίσου σημαντικό, είναι αυτό που τίθεται στα προλογικά μέρη του έργου: ποιος μπορεί να διδάξει την αρετή και, δευτερευόντως, είναι οι σοφιστές τα κατάλληλα πρόσωπα για να αναλάβουν τη διδασκαλία της αρετής;

Για τον Σωκράτη (και τον Πλάτωνα) το δεύτερο αυτό ζήτημα είναι εξίσου σοβαρό με το πρώτο, θα μπορούσαμε να πούμε μάλιστα πως στην ουσία δεν ξεχωρίζει από το πρώτο. Έτσι, βλέπουμε μέσα στο έργο να αντιπαρατίθενται όχι μόνον οι απόψεις περί αρετής του καθενός από τους δύο βασικούς συνομιλητές, αλλά και οι μέθοδοι για την προσέγγιση της αλήθειας. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως το θέμα της αρετής αποτελεί το θέμα της συζήτησης, αλλά το θέμα του εάν η αρετή είναι διδακτή διαπερνά εμμέσως όλον τον διάλογο και αποκαλύπτεται στον αναγνώστη μέσα από τις διαφορετικές μεθόδους που ακολουθεί στη συζήτηση ο καθένας από τους συνομιλητές.

Η μέθοδος του Σωκράτη είναι η διαλεκτική. Ο Σωκράτης επιμένει στις ερωτήσεις που επιτρέπουν να διευκρινίζεται και να ορίζεται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια κάθε επιμέρους θέμα και κάθε όρος. Με τη σειρά της, η ακρίβεια αυτή οδηγεί τους συνδιαλεγόμενους σε μια απόλυτη γνώση και κατανόηση του πράγματος που μελετούν.

Η μέθοδος του Πρωταγόρα (και γενικώς των σοφιστών) είναι πολύ διαφορετική. Μέσα στο έργο, ο Πρωταγόρας χρησιμοποιεί τρεις τρόπους για να εκθέσει τις απόψεις του. Τον μύθο, τη διάλεξη και τον σχολιασμό των ποιητικών κειμένων. Ως μύθο μπορούμε να ορίσουμε κάθε αφήγηση που έχει ποιητικό χαρακτήρα, είτε προέρχεται από την παράδοση και τον θρύλο είτε πρόκειται για κατασκευή κάποιου διανοητή. Ο ποιητικός και συμβολικός χαρακτήρας του μύθου για τον Προμηθέα που αφηγείται ο Πρωταγόρας είναι προφανής. Αλλά όσο μεγάλη και αν είναι η συμβολική αξία του, είναι επίσης φανερό πως δεν μπορεί να οδηγήσει με ακρίβεια στη φιλοσοφική και επιστημονική γνώση. Βεβαίως, και ο ίδιος ο Πλάτωνας χρησιμοποίησε πολλές φορές τον μύθο και ο ίδιος (δες για παράδειγμα τον μύθο της σπηλιάς στην *Πολιτεία*) πάντοτε όμως για να συμπληρώσει μian αυστηρή φιλοσοφική απόδειξη, όχι ως αυτόνομο τρόπο, ισοδύναμο με τις άλλες φιλοσοφικές μεθόδους, για να οδηγηθεί ο άνθρωπος στην γνώση. Πάντως, ίσως επειδή και ο ίδιος δεν απέρριπτε εντελώς την αξία της συμβολικής μυθικής αφήγησης, ο Πλάτωνας δεν είναι καθόλου ειρωνικός προς τον Πρωταγόρα στο σημείο αυτό.

Αντίθετα, δεν διστάζει να ειρωνευτεί και να υπονομεύσει με κάθε τρόπο τη δεύτερη σοφιστική μέθοδο, τη διάλεξη. Ο Σωκράτης ισχυρίζεται πως έχει πολύ κακή μνήμη και του είναι αδύνατον, όταν ακούει μια μακροσκελή διάλεξη πάνω σε κάποιο θέμα, να συγκρατεί όλες τις λεπτομέρειες! Τι σημαίνει αυτό στην πραγματικότητα; Πως σε μια διάλεξη, ο ομιλητής εκθέτει διάφορες ιδέες τις οποίες ο ακροατής δεν έχει καν τον χρόνο να εξετάσει. Επομένως, η μέθοδος της διάλεξης είναι μέθοδος πειθούς, όχι μέθοδος προσέγγισης και κατάκτησης της αλήθειας. Μπορεί, συνεπώς, να είναι καλή για τις πολιτικές συνελεύσεις και τα δικαστήρια, αλλά σίγουρα όχι για τη φιλοσοφία, που σκοπός της είναι η αναζήτηση της αλήθειας.

Τέλος, έχουμε τη μέθοδο του σχολιασμού ποιητικών κειμένων. Είναι η τρίτη μέθοδος που θα ακολουθήσει ο Πρωταγόρας στη συζήτησή του με τον Σωκράτη. Οι αρχαίοι Έλληνες, των οποίων η βασική παιδεία ήταν τα ομηρικά έπη, συνήθιζαν να αναφέρουν είτε τον Όμηρο είτε άλλους ποιητές ως αυθεντίες σε ζητήματα κάθε είδους. Η αναφορά λοιπόν στα λεγόμενα κάποιου ποιητή δεν ήταν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των σοφιστών. Οι σοφιστές πάντως, ανάμεσα στα άλλα ενδιαφέροντα που καλλιέργησαν, ασχολήθηκαν και με τις "ανθρωπιστικές επιστήμες", όπως θα λέγαμε σήμερα, μπορούμε επομένως να τους θεωρή-

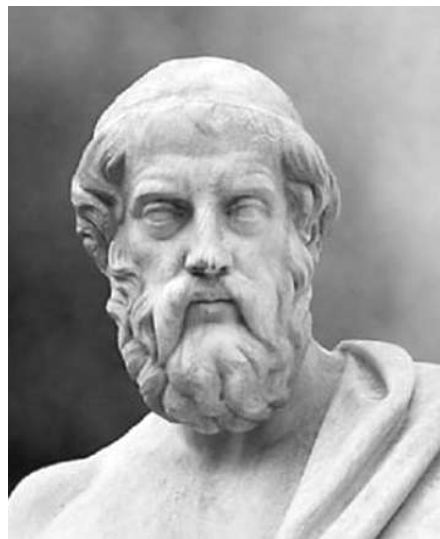
σουμε ως πρωτοπόρους της λογοτεχνικής ανάλυσης, της φιλολογίας, κυρίως δε της γλωσσολογίας (δες Εισαγωγή, για τον Πρόδοκο, σελ. 26). Η βασική αντίρρηση του Σωκράτη όμως σ' αυτήν την περίπτωση έχει να κάνει με τη γενική καχυποψία του (που ήταν και καχυποψία του Πλάτωνα) απέναντι στον γραπτό λόγο. Το γραπτό είναι βουβό, δεν μπορεί να απαντήσει σε αυτόν που του θέτει ερωτήματα. Και σε αυτήν την περίπτωση, λοιπόν, ξαναγυρνάμε στην προσπάθεια του Πλάτωνα, μέσα σ' αυτό το έργο, να καταδείξει τις περιορισμένες δυνατότητες της σοφιστικής και να αναδείξει τη σωκρατική διαλεκτική ως μοναδική φιλοσοφική μέθοδο ικανή να οδηγήσει στην αλήθεια.

Το θέμα που αναφέραμε ως πρώτο, και το οποίο αποτελεί και θέμα της συζήτησης μεταξύ Σωκράτη και Πρωταγόρα, είναι η φύση της αρετής. Όπως και σε άλλους νεανικούς διαλόγους του Πλάτωνα, το θέμα αυτό μένει στο τέλος κάπως μετέωρο, χωρίς δηλαδή να διατυπώνεται κάποιο οριστικό συμπέρασμα. Είναι χαρακτηριστικό πως οι δύο πρωταγωνιστές συμφωνούν να συνεχίσουν τη συζήτηση με κάποια άλλη ευκαιρία. Παρ' όλη την έλλειψη ουσιαστικής κατάληξης, βλέπουμε πάντως να διαγράφονται καθαρότατα οι απόψεις των δυο "αντιπάλων". Ο Πρωταγόρας αρνείται την ίδια την ύπαρξη του απόλυτου και ασπάζεται τη σχετικότητα. Αντίθετα, ο Σωκράτης αναζητά μια αλήθεια γενική, καθολική και απόλυτη. Πάντως, η σωκρατική-πλατωνική θέση για την αρετή παραμένει, στον διάλογο αυτό, σε ανολοκλήρωτη ακόμα μορφή. Την ολοκληρωμένη αντίληψη του Πλάτωνα για την αρετή θα τη συναντήσουμε στην *Πολιτεία*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1.α) Στην αρχή του «Πρωταγόρα» δίνεται μια σύντομη εισαγωγή. Ποιο είναι το περιεχόμενο της;
- β) Ο Πλάτωνας ακολουθεί στην εισαγωγή του Πρωταγόρα την τεχνική του «αφηγημένου διαλόγου». Τι σημαίνει ο όρος και ποια πλεονεκτήματα προσφέρει ως τεχνική γραφής;
- 2.Από ποιον παρακινήθηκε ο Σωκράτης να συναντήσει τον Πρωταγόρα; Ποια επιθυμία είχε ο συνομιλητής και ποιο είναι το θέμα που θα συζητήσει ο Σωκράτης μαζί του όπως φαίνεται από τον πρόλογο του διαλόγου;
- 3.Ποιοι είναι συγκεντρωμένοι στο σπίτι του Καλλία και ποια η συμμετοχή τους στο διάλογο;
- 4.Πώς περιγράφει ο Πλάτωνας τους τρεις σοφιστές που παρευρίσκονται στο σπίτι του Καλλία;
- 5.Πώς ορίζει ο Πρωταγόρας το αντικείμενο της διδασκαλίας του στο πρώτο μέρος του διαλόγου στην αρχή της συζήτησης;
- 6.Ποια είναι η απάντηση του Σωκράτη για το «διδασκτὸν» της αρετής και πώς τεκμηριώνει τις έντονες αμφιβολίες του;
- 7.Πώς απαντά ο Πρωταγόρας στις αντιρρήσεις που προέβαλε ο Σωκράτης στην αρχή της συζήτησης ; Να δώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των μερών της απάντησης.
- 8.Τι αποδεικνύει κατά τον Πρωταγόρα ο μύθος του Προμηθέα που χρησιμοποιεί στο πρώτο μέρος του λόγου του, για να απαντήσει στις αμφιβολίες που διατύπωσε ο Σωκράτης;
- 9.Ποια λογικά επιχειρήματα προβάλλει ο Πρωταγόρας στο δεύτερο μέρος του λόγου του, προκειμένου να αντικρούσει τις αντιρρήσεις που προέβαλε ο Σωκράτης;
- 10.Ποια είναι τα θέματα που πραγματεύεται ο διάλογος «Πρωταγόρας» και σε ποια επίπεδα εκτείνεται η αντιπαράθεση Πρωταγόρα και Σωκράτη;
- 11.Ποια είναι η μέθοδος διερεύνησης που χρησιμοποιεί ο Σωκράτης και γιατί επιμένει στην διευκρίνιση των εννοιών;
- 12.Ο μύθος ως τρόπος έκθεσης των απόψεων του Πρωταγόρα και των σοφιστών και ως μέθοδος αφήγησης στον Πλάτωνα
- 13.Πως αντιμετωπίζει ο Σωκράτης τη σοφιστική μέθοδο της διάλεξης;
- 14.Τι γνωρίζετε για τη μέθοδο του Πρωταγόρα που ονομάζεται «σχολιασμός ποιητικών κειμένων»; Πώς τη χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι, οι σοφιστές και ποιες αντιρρήσεις εκφράζει ο Σωκράτης;
- 15.Ποιες οι απόψεις του Σωκράτη και του Πρωταγόρα σχετικά με τη φύση της αρετής, στο τέλος του διαλόγου;

ΠΛΑΤΩΝΟΣ «ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ»

παν μέτρον...
ἀριστων
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ Μ.Ε.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ 1^η

Μπορεί η αρετή να γίνει αντικείμενο διδασκαλίας;

Ο Πρωταγόρας εξηγεί στον Σωκράτη τι διδάσκει στους νέους που παρακολουθούν τα μαθήματά του. Οι αντιρρήσεις του Σωκράτη.

«Το μάθημα [το οποίο διδάσκω] είναι η *εὐβουλία*, η σωστή σκέψη και λήψη αποφάσεων τόσο για τα θέματα που αφορούν τα *οἴκεια*, την ιδιωτική ζωή, πώς δηλαδή να διευθετεί κανείς με τον καλύτερο τρόπο τα ζητήματα του *οἴκου* του, όσο και για τα θέματα που αφορούν την πόλη, ώστε να είναι κανείς όσο γίνεται πιο ικανός να πράξει και να μιλήσει για τα πολιτικά θέματα».

«Άραγε», είπα εγώ [δηλ. ο Σωκράτης, που αφηγείται τη συζήτησή του με τον Πρωταγόρα σε τρίτο φίλο του], «παρακολουθώ σωστά τα λεγόμενά σου; Γιατί απ' ό,τι καταλαβαίνω, μιλάς για την πολιτική τέχνη και εννοείς πως αναλαμβάνεις να κάνεις τους άνδρες αγαθούς πολίτες».

«Αυτό ακριβώς, Σωκράτη», είπε, «είναι το μάθημα που ισχυρίζομαι πως διδάσκω».

«Μάλιστα, ωραία τέχνη κατέχεις λοιπόν, αν βέβαια την κατέχεις πραγματικά», είπα εγώ. «Εγώ πάντως, θα σου πω αυτό που σκέφτομαι. Γιατί εγώ δεν θεωρούσα, Πρωταγόρα, πως αυτό είναι κάτι που διδάσκεται. Αφού όμως το λες εσύ, εγώ δεν μπορώ να το αμφισβητήσω. Αλλά το σωστό εκ μέρους μου είναι να πω για ποιο λόγο νομίζω πως δεν πρόκειται για κάτι που διδάσκεται και γιατί δεν μπορούν οι άνθρωποι να το μεταδώσουν σε άλλους ανθρώπους. Εγώ λοιπόν θεωρώ, όπως και οι άλλοι Έλληνες, πως οι Αθηναίοι είναι σοφοί. Και βλέπω ότι, όποτε συγκεντρωνόμαστε στην εκκλησία του δήμου, όταν η πόλη πρόκειται να εκτελέσει κάποιο έργο οικοδομικό, καλούμε τους οικοδόμους ως συμβούλους στην οικοδομία, κι όταν πάλι πρόκειται για ναυπηγικό έργο, καλούμε τους ναυπηγούς, και με τον ίδιο τρόπο πράττουμε όταν πρόκειται για όλα τα αντίστοιχα έργα, για όσα δηλαδή θεωρείται πως είναι διδακτά και μπορεί κάποιος να τα μάθει με κατάλληλα μαθήματα. Εάν επιχειρήσει δε κάποιος άλλος να δώσει τη συμβουλή του στον δήμο, κάποιος που οι άνθρωποι δεν τον θεωρούν τεχνίτη σχετικό, η συνέλευση δεν τον αποδέχεται, ακόμα κι αν είναι και ωραίος και πλούσιος και από μεγάλη οικογένεια. Αντίθετα, τον κοροϊδεύουν και του φωνάζουν, μέχρι αυτός που τόλμησε να μιλήσει να φύγει μόνος του τρομοκρατημένος ή μέχρι να τον σύρουν οι τοξότες και να τον βγάλουν σηκωτό, με διαταγή των πρυτάνεων. Για τα θέματα λοιπόν που θεωρούν [οι Αθηναίοι] ότι εξαρτώνται από κάποια συγκεκριμένη τεχνογνωσία, έτσι ενεργούν. Όταν όμως πρέπει να αποφασιστεί κάποιο ζήτημα που αφορά τη διοίκηση της πόλεως, σηκώνεται και δίνει τις συμβουλές του γι' αυτό εξίσου και ο οικοδόμος, και ο σιδεράς, και ο έμπορος ή ο ναυτικός, και ο πλούσιος, και ο φτωχός, και αυτός που είναι από μεγάλο γένος, και αυτός που δεν είναι από κάποια γενιά σπουδαία. Και κανένας δεν τους ψέγει γι' αυτό, όπως τους προηγούμενους: γιατί εσύ, χωρίς να έχεις διδαχτεί από πουθενά αυτό το πράγμα και χωρίς να έχεις δάσκαλο σ' αυτό το θέμα, θέλεις τώρα να δώσεις και συμβουλές. Άρα, είναι προφανές πως δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται.

Αυτή τη στάση φυσικά δεν την έχει μόνο η συνέλευση της πόλης μας, αλλά και στο ιδιωτικό επίπεδο [βλέπουμε ότι] οι πιο σοφοί και οι άριστοι των πολιτών μας δεν μπορούν να μεταβιβάσουν αυτή την αρετή που έχουν οι ίδιοι σε άλλους. Ο Περικλής, ας πούμε, ο πατέρας των νεαρών από 'δω, τους μόρφωσε καλά στα θέματα που εξαρτώνται από τους δασκάλους. Αλλά στα θέματα στα οποία ο ίδιος είναι σοφός, ούτε αυτός τους εκπαιδεύει ούτε σε άλλους έδωσε τους γιους του να τους εκπαιδεύσουν. Κι αυτοί, τριγυρίζουν και βόσκουν, σαν ζώα λυμένα, όπου τύχει να συναντήσουν από μόνοι τους την αρετή. Κι αν θέλεις, δες και τον Κλεινία, τον μικρό αδελφό του Αλκιβιάδη από 'δω. Αυτόν τον είχε στην κηδεμονία του ο Περικλής και, φοβούμενος μήπως τον χαλάσει ο Αλκιβιάδης, τον πήρε από αυτόν και ανέθεσε στον Αρίφρονα να τον μορφώσει. Και πριν κλείσουν έξι μήνες, ο Αρίφρονας του τον έδωσε πίσω, μη ξέροντας τι να κάνει μαζί του. Και άλλους πάμπολλους έχω να σου απαριθμήσω, οι οποίοι, ενώ ήταν οι ίδιοι αγαθοί, δεν μπόρεσαν ποτέ τους να βελτιώσουν κανέναν ούτε από τους συγγενείς τους ούτε από τους ξένους. Εγώ λοιπόν, Πρωταγόρα, έχοντας υπόψη μου αυτά τα γεγονότα, δεν θεωρώ πως η αρετή είναι διδακτή. Επειδή όμως σε ακούω να το υποστηρίζεις εσύ, κάμπτομαι και πιστεύω πως κάτι θα εννοείς, αφού θεωρώ πως έχεις μεγάλη πείρα σε πολλά ζητήματα, και πολλά έχεις μάθει και πολλά επίσης έχεις ανακαλύψει μόνος σου. Αν λοιπόν μπορείς να μας αναλύσεις με τρόπο εναργέστερο γιατί η αρετή είναι διδακτή, μη μας αρνηθείς και κάνε το».

«Όχι, Σωκράτη», είπε, «δεν θα σας αρνηθώ. Αλλά, τι προτιμάς από τα δύο; Να σας το αναλύσω με έναν μύθο, όπως κάνουν οι γεροντότεροι στους νέους, ή να αναπτύξω το ζήτημα σε μια διάλεξη;»

Πολλοί από αυτούς που κάθονταν κοντά είπαν αμέσως να αναπτύξει το θέμα με όποιον από τους δύο τρόπους θέλει.

«Εγώ νομίζω», είπε εκείνος, «πως είναι πιο χαριτωμένο να σας πω έναν μύθο».

ΘΕΜΑ

Ο καθορισμός του θέματος της συζήτησης Πρωταγόρα- Σωκράτη (αν είναι διδακτή η αρετή ή όχι) και η πρώτη τεκμηρίωση της άποψης του Σωκράτη.

ΔΟΜΗ

1. Το αντικείμενο διδασκαλίας του Πρωταγόρα
2. Η αντίθεση του Σωκράτη ως προς το διδακτό της αρετής
 - Η άποψη του αθηναϊκού λαού για το μη διδακτό της αρετής
 - Η αδυναμία των μεγάλων ανδρών να διδάξουν την αρετή στα παιδιά τους
3. Προκαθορισμός του τρόπου απάντησης του Πρωταγόρα.

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ

...είναι η **εμβουλία** = η σωστή κρίση και λήψη αποφάσεων

1. στην ιδιωτική ζωή (στην διακυβέρνηση των υποθέσεων του σπιτιού)
2. στο δημόσιο βίο (ικανότερος στο να ενεργεί και να μιλάει πάνω στα πολιτικά θέματα).

Στόχος της αγωγής που παρέχει ο Πρωταγόρας στους νέους είναι να γίνουν οι ίδιοι πολίτες που θα δρουν με επιτυχία στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο τους

• Τα **οικεία** είναι οι οικονομικές, κοινωνικές κ.α υποθέσεις που σχετίζονται με την οικογένεια, η οποία για τους αρχαίους αποτελούσε το μικρότερο συστατικό στοιχείο της κοινωνίας, το οποίο έχει ένα συγκεκριμένο παρελθόν με τους προγόνους και θα κρατηθεί στο μέλλον με τους απογόνους. Ο Αθηναίος πολίτης έχει χρέος όχι μόνο να σεβαστεί το παρελθόν του οίκου του, αλλά να φροντίζει και για το μέλλον αυτού του οίκου, εξασφαλίζοντας την συνέχειά του.

♦ **Λόγια και έργα**: μια πολύ σημαντική στάση του αρχαίου Έλληνα είναι η σύζευξη λόγων και έργων. Όπως και στα ομηρικά χρόνια ο αληθινός άνδρας ήταν και καλός ομιλητής και γενναίος πολεμιστής, έτσι και ο Αθηναίος πολίτης πρέπει να συνδυάζει θεωρία και πράξη (πολιτική). Έτσι, το αντικείμενο της διδασκαλίας του Πρωταγόρα ανταποκρίνεται στο πάγιο αίτημα των Αθηναίων για ικανότητα στα έργα και στα λόγια.

Ο Σωκράτης αφού κατάλαβε ότι μιλάει για την πολιτική αρετή ζητάει από τον συνομιλητή του να είναι πιο ακριβής κι έτσι τον καθιστά ασαφή και τον μειώνει.

Μαιευτική μέθοδος: Επίσης, παίρνουμε ένα μικρό δείγμα από την μαιευτική μέθοδο του Σωκράτη με την οποία χρησιμοποιώντας κατάλληλες ερωτήσεις “εκμαιεύει” από τον συνομιλητή του αυτά που θέλει οδηγώντας τον στην αλήθεια μέσα από τον διάλογο.

Ειρωνεία: λεπτή και διακριτική ειρωνεία στην ερώτηση “*άραγε παρακολουθώ σωστά τα λεγόμενά σου;*”, προσποιείται ότι δεν κατάλαβε για να τον υποχρεώσει να μιλήσει σαφέστερα.

Ενώ ο Πρωταγόρας αναφέρθηκε και στα ιδιωτικά και στα δημόσια, ο Σωκράτης περιορίζεται μόνο στην πολιτική και δημόσια ζωή, γιατί ο Αθηναίος πολίτης δεν μπορεί να νοηθεί ως άτομο παρά ως μέλος του συνόλου, γιατί μόνο μέσα στην πόλη μπορεί να δράσει και να καταξιωθεί ευεργετικά για τον εαυτό του και για το σύνολο. Γι’ αυτό και στο κείμενο η αρετή γενικά ταυτίζεται με την πολιτική αρετή (όπου αρετή = πολιτική αρετή).

• **άνδρας αγαθούς πολίτας**. Η πολιτική αρετή συσχετίζεται από το Σωκράτη με τους άνδρες και αγαθούς πολίτες.

Άνδρας: στην Αθήνα μόνο ο ενήλικος ελεύθερος άντρας είχε πολιτικά δικαιώματα (συμμετοχή στη συνέλευση του δήμου, του εκλέγειν, συμμετοχής στα αξιώματα κ.α), αλ-

λά και στο επίπεδο της οικογένειας αυτός ήταν ο κύριος του οίκου, με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας στην περιουσία και με δικαιώματα στα άλλα μέλη της οικογένειας και στους δούλους.

Αγαθός: καλός καγαθός, ο τέλειος άνδρας, το ιδανικό της καλοκαγαθίας: καλός: με καλογυμνασμένο σώμα και ωραίο σώμα, αγαθός: με ηθικές αρετές και ψυχικές δυνάμεις. Ο Σωκράτης αναφέρεται μόνο στο 2^ο σκέλος.

Η ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Άποψη του:- η πολιτική αρετή δεν διδάσκεται

- την πολιτική αρετή δεν μπορούν οι άνθρωποι να την μεταδώσουν σε άλλους ανθρώπους.

Στην πραγματικότητα ο Σωκράτης αμφισβητεί τη δυνατότητα ολόκληρου του έργου του Πρωταγόρα αλλά και τον ίδιο ως δάσκαλο και το περιεχόμενο της διδασκαλίας του. Αυτό, βέβαια, το κάνει με διακριτική ευγένεια, πράγμα που δεν παύει να κρύβει ειρωνεία που καλύπτεται με φιλοφρονήσεις.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Οι Αθηναίοι λειτουργούν σωστά, όταν καλούν στην εκκλησία του δήμου ειδικούς για να φωτίσουν επαρκώς μια υπόθεση και να δώσουν συμβουλές. Αν κάποιος δεν ήταν γνώστης του θέματος τον απομάκρυναν από το βήμα με τη βία.

Όλοι οι πολίτες είχαν χρέος αλλά και δικαίωμα να συμμετέχουν στις δημοκρατικές διαδικασίες και να εκφράσει ο καθένας την άποψη του. Εξάλλου, η γνώμη οποιουδήποτε Αθηναίου είχε αξία, αφού όλοι διέθεταν σε μεγάλο βαθμό πολιτική ωριμότητα.

Και στις σημερινές δημοκρατίες ζητείται η γνώμη των ειδικών, οι οποίοι δεν αγοράζουν στη βουλή, αλλά εργάζονται σε θέσεις των υπουργείων. Επίσης, υπάρχουν οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των πολιτών που εκφράζουν την άποψη τους για λογαριασμό τους. Τέλος, μπορούν οι πολίτες να εκφράσουν τα αιτήματα και τις απόψεις τους μέσω συλλογικών οργάνων τοπικής αυτοδιοίκησης, συνδικαλιστικών οργάνων, Μ.Μ.Ε, τύπου κ.α.

Ο ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

1. Οι Αθηναίοι είναι σοφοί.
2. Άρα κάθε άποψη τους είναι αληθινή και σωστή.
3. Για όποια ζητήματα μπορούν να διδαχθούν, οι Αθηναίοι ζητούν τη γνώμη των ειδικών.

4. Για τη διαχείριση των πολιτικών ζητημάτων οι Αθηναίοι επιτρέπουν σε κάθε πολίτη να εκφράσει τη γνώμη του.
5. Από το συνδυασμό των επιχειρημάτων 3 και 4 προκύπτει ότι οι σοφοί Αθηναίοι πιστεύουν πως η διαχείριση των ζητημάτων της πόλης δεν μπορεί να διδαχθεί.

Συμπέρασμα: Από το 2 και 5 συνάγεται ότι η ικανότητα για τη διαχείριση των ζητημάτων της πόλης δεν μπορεί να διδαχθεί. Αυτό ενισχύεται και με τα εξής επιχειρήματα:

1. Οι πιο σοφοί και άριστοι πολίτες δεν είναι σε θέση να μεταδίδουν σε άλλους αυτήν την πολιτική αρετή που έχουν.
2. Ο Περικλής μόρφωσε τα παιδιά του καλά και σωστά σε άλλα θέματα, στην πολιτική αρετή όμως ούτε ο ίδιος τους μόρφωσε ούτε σε άλλους τους παρέδωσε.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Επιχειρήματα ικανοποιητικά, αλλά με κάποιες επιφυλάξεις:

1. Ο Σωκράτης δεν είναι πειστικός όταν χαρακτηρίζει όλους τους Αθηναίους σοφούς, γιατί είναι γνωστή η υποτιμητική άποψη που έχει γι' αυτούς και επίσης, δεν ήταν όλοι οι Αθηναίοι σοφοί καθότι υπήρχαν πολλοί διεφθαρμένοι ανάμεσά τους (Αλκιβιάδης-Κλέωνας).
2. Ο ισχυρισμός ότι οι Αθηναίοι δεν έχουν διδαχθεί από πουθενά την αρετή είναι ανεδαφικός. Γιατί από νεαρή ηλικία ζούσαν μέσα στα πολιτικά δρώμενα της άμεσης δημοκρατίας, συμμετοχή στα κοινά, έπαιρναν μέρος σε πολιτικές συζητήσεις, ήταν υποχρεωμένοι να γνωρίζουν τους νόμους, αναλάμβαναν ευθύνες και αξιώματα. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι λάμβαναν μια δια βίου άτυπη διδασκαλία της πολιτικής αρετής μέσα στην Αθήνα, το μεγάλο σχολείο της δημοκρατίας.
3. Στο δεύτερο επιχειρήμα του ο Σωκράτης συγχέει την ικανότητα των μεγάλων πολιτικών ηγετών με την πολιτική αρετή των απλών πολιτών. (παράδειγμα Περικλή και εκπαίδευσης των παιδιών του).
4. Θα πρέπει, επίσης, να λάβουμε υπόψη και τη μεταδοτικότητα του δασκάλου και τη δεκτικότητα των μαθητών (η πολιτική αρετή δεν συνεπάγεται και διδακτική ικανότητα).
5. Τα επιχειρήματα του Σωκράτη είναι περιγραφικά και εμπειρικά, δίνονται με παραδείγματα και όχι με την αλληλουχία διεισδυτικών σκέψεων, κάτι που θα το περιμέναμε από έναν Σωκράτη.
6. Ύπαρξη μιας αντίφασης: από τη μια προβάλλεται η θέση ότι την πολιτική αρετή την έχουν όλοι και από την άλλη υποστηρίζεται ότι υπάρχουν κάποιοι, οι γιοι του Περικλή, οι οποίοι δεν την έχουν.

☺ Ο Σωκράτης στην πραγματικότητα πιστεύει ότι η αρετή είναι διδακτή. Όμως, στο σημείο αυτό του διαλόγου προσποιείται ότι υποστηρίζει την αντίθετη άποψη για να αναγκάσει τον

Πρωταγόρα να υποστηρίξει το αντίθετο. Και επειδή είναι βέβαιος ότι ο σοφιστής θα εκτεθεί, σκοπεύει να το κάνει ο ίδιος πειστικά. Τα επιχειρήματα λοιπόν του μεγάλου σοφού έχουν τις παραπάνω ευάλωτες πλευρές μάλλον γι' αυτόν το λόγο.

▣ ... να σας πω έναν μύθο

Μύθος: είναι μία φανταστική αφήγηση, που προέρχεται από την παράδοση η είναι ένα δημιούργημα κάποιου διανοητή (ο μύθος που ακολουθεί είναι δημιούργημα του Πρωταγόρα). Ένας μύθος έχει χαρακτήρα ποιητικό και συμβολικό. Μπορεί ο μύθος να είναι γοητευτικός και ελκυστικός, όμως δεν είναι επαρκής ως αποδεικτικό στοιχείο και δεν μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα. Οι σοφιστές χρησιμοποιούσαν συχνά μύθους, για να ενισχύσουν παραστατικά τα επιχειρήματά τους εντυπωσιάζοντας παράλληλα τους μαθητές τους.

Εκτός από τον μύθο οι σοφιστές χρησιμοποιούσαν ως μέθοδο διδασκαλίας και το **λόγο**, δηλαδή τη θεωρητική διαπραγμάτευση ενός θέματος σε συνεχή λόγο και με εντυπωσιακά ρητορικά σχήματα, είναι μια μορφή διεξοδικής διάλεξης. Επειδή ακριβώς έχει πολλά ρητορικά σχήματα δεν μπορούν να το θεωρήσουν αξιόλογο όργανο για την αναζήτηση της αλήθειας. Ο Πρωταγόρας εδώ χρησιμοποιεί και μια τρίτη μέθοδο, το **σχολιασμό ποιητικών κειμένων**, αλλά δεν έχει αποδεικτικό χαρακτήρα, αφού έχει υποκειμενικό χαρακτήρα. Από τη πλευρά του Σωκράτη χρησιμοποιείται η **διαλεκτική μέθοδος**. Ξεκινά λοιπόν από την απορία και οδηγείται στην απάντηση μετά από πολλές αντιρρήσεις για την αρχική θέση. Πρώτα είναι το στάδιο της επικοινωνίας και μετάδοσης γνώσεων από άνθρωπο σε άνθρωπο με το διάλογο, στη συνέχεια με τη μορφή διαλόγου που προχωρεί είτε με παραγωγή είτε με επαγωγή, και τέλος το τρίτο στάδιο η διαλεκτική είναι τρόπος εύρεσης του αγαθού αλλά και βίωσής του, επομένως είναι και τρόπος ζωής. Σίγουρα δεν οδηγεί πάντα στη λύση αλλά οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα λόγια του Σωκράτη τρεις είναι οι **πηγές γνώσης**:

1. **η πείρα** (γνώσεις από βιώματα και καθημερινές εμπειρίες)
2. **η μάθηση** (γνώση μέσω της μελέτης ή άλλων τρόπων)
3. **η έρευνα** (γνώσεις από τον προσωπικό μόχθο της αναζήτησης της αλήθειας)

ΕΙΡΩΝΕΙΑ

- Στην καθημερινή γλώσσα είναι ο υποτιμητικός για το συνομιλητή μας αστείσμος, κλίμα ανωτερότητας και επιβολής. Ως σχήμα λόγου είναι οι φράσεις που έχουν νόημα αντίθετο από αυτό που έχει στο νου ο ομιλητής. Στην αρχαία τραγωδία (τραγική ειρωνεία) είναι η άγνοια της αλήθειας από τον ήρωα και η τραγικότητα της θέσης του.\
- Σωκρατική ειρωνεία (στους πλατωνικούς διαλόγους). Έτσι ονομάζεται η προσποιητή άγνοια του Σωκράτη στις συζητήσεις του (προσποιούνταν ότι δεν ήξερε και ότι ήθελε να τον διδάξουν οι άλλοι), με στόχο να αποκαλύψει την πλάνη του συνομιλητή του σε ένα θέμα και την πνευματική του κατωτερότητα (πολλές φορές όμως χρησιμοποιείται και ως σχήμα λόγου, όπως εδώ).

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ

Οι Αθηναίοι είναι σοφοί. Η Αθήνα ήταν το κέντρο της καλλιτεχνικής δραστηριότητας, της καλλιέργειας των γραμμάτων και γενικά της θεωρητικής έρευνας, ενώ συνέρρεαν σ' αυτήν πνευματικοί άνθρωποι, σοφοί, καλλιτέχνες κ.α. θεωρούνταν ως κέντρο που εξέπεμπε πνευματική ακτινοβολία σε όλο τον ελληνικό κόσμο.

...στην εκκλησία του δήμου. Ήταν το ανώτατο και κυρίαρχο όργανο της άμεσης αθηναϊκής δημοκρατίας, ο κύριος φορέας της εξουσίας. Στις συνελεύσεις στην Πνύκα, συμμετείχαν οι ενήλικοι γνήσιοι Αθηναίοι πολίτες (άνω των 30 ετών) κι έπαιρνε το λόγο όποιος ήθελε. Στην εκκλησία του δήμου ο λαός συζητούσε και αποφάσιζε για σημαντικά θέματα της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής.

...και ωραίος και πλούσιος και από μεγάλη οικογένεια. Προβάλλονται οι κοινωνικές αξίες που προσδιορίζουν τη θέση ενός Αθηναίου πολίτη και αυτές είναι η ωραία εμφάνιση, ο πλούτος και η ευγένεια (καταγωγή).

Του φωνάζουν. Οι Αθηναίοι αποδοκιμάζουν έναν ομιλητή ή έναν ηθοποιό με κοροϊδίες και με θόρυβο.

Οι τοξότες. Ένα σώμα 1.500 δούλων ή μισθοφόρων (Σκύθες), οι οποίοι επιτηρούσαν την τάξη στην εκκλησία του δήμου, στη βουλή, στα δικαστήρια κ.α. Υπαγόταν στη δικαιοδοσία των πρυτάνεων από τους οποίους έπαιρναν διαταγές.

Με διαταγή των πρυτάνεων. Οι πρυτάνεις προέρχονταν από τη βουλή των πεντακοσίων. Ήταν 50 βουλευτές μιας φυλής, οι οποίοι είχαν θητεία 36 ημερών και διηύθυναν τις εργασίες της βουλής και της εκκλησίας του δήμου, ετοιμάζαν έφερναν τα θέματα συζήτησης. Κάθε μέρα εκλεγόταν ένας πρύτανης, που ονομαζόταν *επιστάτης των πρυτανείων*, ενώ η

φυλή που πρυτάνευε ήταν η *πρυτανεύουσα φυλή* και στο διάστημα της θητείας της *πρυτανεία*.

Σηκώνεται. Όποιος έπαιρνε το λόγο στην εκκλησία του δήμου σηκωνόταν και πήγαινε στο βήμα να μιλήσει, φορώντας στο κεφάλι από μυρτιά ως διακριτικό σημάδι που σήμαινε ότι αυτοί που το φορούσαν ήταν αγορητές και μιλούσαν για το δημόσιο συμφέρον.

...των νεαρών από δω. Οι γιοι του Περικλή, ο Ξάνθιππος και ο Πάραλος, ήταν παρόντες στη συζήτηση του Σωκράτη με τον Πρωταγόρα.

Τους μόρφωσε καλά. Οι εύποροι Αθηναίοι έπαιρναν για τα παιδιά τους στο σπίτι δασκάλους, οι οποίοι αναλάμβαναν να τα μάθουν ανάγνωση , γραφή, αρίθμηση και μουσική. Από τα μέσα του 5^{ου} αι. οι σοφιστές αναλάμβαναν να δώσουν σε νέους ανώτερη παιδεία, ώστε αυτοί να γίνουν ικανοί να διαπρέψουν στη δημόσια ζωή.

Ούτε αυτός τους εκπαιδεύει... ο Σωκράτης κατηριάζει διαπρεπείς άνδρες της Αθήνας (Περικλή, Θεμιστοκλή, Αριστείδη, Θουκυδίδη), επειδή δεν έδωσαν ανώτερη μόρφωση στους γιούς τους. Αναφέρεται μόνο στον Περικλή, παρομοιάζοντας τους γιούς του με ιερά ζώα που έβοσκαν ελεύθερα χωρίς βοσκό, δηλαδή χωρίς δάσκαλο. Αναφέρει, επίσης, και τον Κλεινία, που τον είχε στην κηδεμονία του ο Περικλής και τον έδωσε στον ξάδερφό του Αρίφρονα να τον μορφώσει. Δεν αποφεύγει να μιλήσει υποτιμητικά και με παρρησία για τον Αλκιβιάδη, που είναι και αυτός παρών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΒΟΗΘΗΜΑΤΟΣ

1. Πώς κρίνετε τη στάση του αθηναϊκού δήμου, όπως την περιγράφει ο Σωκράτης, απέναντι στους ειδικούς πάνω σε κάποια συγκεκριμένα ζητήματα και απέναντι στους πολίτες που, σε γενικά θέματα, θέλουν να δώσουν τη γνώμη τους στην πολιτική συνέλευση; Ποια θεωρείτε ότι είναι η στάση των σημερινών πολιτικών κοινωνιών απέναντι στο θέμα
2. Συνοψίστε και συζητήστε τους λόγους για τους οποίους ο Σωκράτης ισχυρίζεται πως η αρετή δεν μπορεί να μεταδοθεί.
3. Να παρουσιάσετε επιγραμματικά την άποψη του Πρωταγόρα και του Σωκράτη σχετικά με τη διδασκαλία της πολιτικής αρετής.
4. Ποιο το περιεχόμενο της «εύβουλίας» σύμφωνα με τον Πρωταγόρα; Ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του τρόπου ζωής των Αθηναίων πολιτών;
5. Ποια η σημασία της λέξης «πολιτική αρετή» στο κείμενο;
6. Παρουσιάστε το πρώτο επιχείρημα του Σωκράτη και αξιολογήστε το.
7. Παρουσιάστε το δεύτερο επιχείρημα του Σωκράτη και αξιολογήστε το.
8. α) Τι ονομάζουμε «σωκρατική ειρωνεία» και σε ποια σημεία του κειμένου μπορούμε να την εντοπίσουμε; β) Λαμβάνοντας υπόψη την ειρωνεία που είναι εμφανής στο κείμενο, αλλά και το γενικότερο ύφος του φιλοσόφου, τι συμπεράσματα μπορούμε να συναγάγουμε για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τον Πρωταγόρα;
9. Τι γνωρίζετε για την επαγωγική μέθοδο και πού εντοπίζεται στην ενότητα αυτή;
10. Σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε η δημοκρατία στην αρχαία Αθήνα. Ήταν σε θέση να καλλιεργήσει την κριτική ικανότητα του Αθηναίου πολίτη; Συγκρίνετέ τη με τη δημοκρατία που εφαρμόζεται στις μέρες μας.
11. Ποιες αρχές της δημοκρατικής λειτουργίας της αθηναϊκής πολιτείας επιβεβαιώνονται από το κείμενο; Να τις εντοπίσετε και να τις εξηγήσετε με συντομία.
12. Να διαγράψετε το ήθος των δύο συνομιλητών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΕΕ

1. Να επισημάνετε τους θεματικούς άξονες της ενότητας.
2. α) Ποιο είναι το αντικείμενο της διδασκαλίας του Πρωταγόρα, όπως το ορίζει ο ίδιος; β) Γιατί τονίζει ότι στόχος του εκπαιδευτικού του προγράμματος είναι να γίνει ο μαθητής του ικανός «να πράξει και να μιλήσει» (πράττειν καὶ λέγειν) για πολιτικά θέματα; Στην απάντησή σας, αξιοποιώντας τις γνώσεις που έχετε για την αρχαία κοινωνία και ειδικά για τη δημοκρατική Αθήνα, να αναφερθείτε στη σημασία που είχε ο συνδυασμός λόγων και έργων στην πολιτική ζωή1.

3. Ο Σωκράτης την «εμβουλία για τα ζητήματα του οίκου και τα θέματα της πόλης» (εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως), που επαγγέλλεται ως στόχο της διδασκαλίας του ο Πρωταγόρας, την εξηγεί ως «πολιτική τέχνη», δηλαδή τέχνη με την οποία «κάνει τους άνδρες ἀγα-θούς πολίτες» (ποιεῖν τοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς πολίτας). Ο Πρωταγόρας δέχεται ανεπιφύλακτα ότι αυτό ακριβώς διδάσκει. Να εξηγήσετε τη σύνδεση αυτή πολιτικής και αρετής με αναφορά στις πολιτικές αντιλήψεις και γενικά την πολιτική ζωή της αρχαίας Ελλάδας (ειδικά της Αθήνας).

4. Να επισημάνετε στο κείμενο και να αναλύσετε τα στοιχεία που αποδεικνύουν τη μεγάλη σημασία που είχε για τον πολίτη της αθηναϊκής δημοκρατίας η απόκτηση παιδείας.

5. Εγώ λοιπόν θεωρώ, όπως και οι άλλοι Έλληνες, ότι οι Αθηναίοι είναι σοφοί: Νομίζετε ότι ο Σωκράτης μιλάει ειρωνικά; Να λάβετε υπόψη σας όσα αναφέρει στην Ἀπολογία του (κεφ. 6 - 8) για την εξέταση που έκανε στους Αθηναίους και να συσχετίσετε τις απόψεις αυτές με τη γνώμη του Πλάτωνα για την εκκλησία του δήμου (Πολιτεία 492 b-c)3.

6. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Σωκράτης για το μὴ διδακτὸν της αρετής, από πού τα αντλεί και πόσο ισχυρά είναι;

7. Ποιες αρχές της δημοκρατικής λειτουργίας της αθηναϊκής πολιτείας επιβεβαιώνονται από το κείμενο; Να τις εντοπίσετε και να τις εξηγήσετε με συντομία.

8. Ο Σωκράτης για να αποδείξει ότι η πολιτική τέχνη δεν διδάσκεται φέρνει ως παράδειγμα τους γιους του Περικλή και τον Κλεινία, ανιψιό του μεγάλου πολιτικού και αδελφό του Αλκιβιάδη. Αποδεικνύεται με το παράδειγμα η θέση του Σωκράτη;

9. Ο Πρωταγόρας είχε ορίσει τη διδασκαλία του ως εὐβουλίαν, συμφώνησε όμως με το Σωκράτη ότι εννοεί την «πολιτική τέχνη». Ο Σωκράτης πάλι στο λόγο του φαίνεται να υπονοεί την «πολιτική αρετή» αλλά αναφέρεται στην «αρετή» γενικά. α) Αφού διαβάσετε την εισαγωγή στο διάλογο (σσ. 53, 55-56), να εξηγήσετε τι νομίζετε ότι θέλει να επιτύχει με τον τρόπο αυτό ο Σωκράτης. β) Τι μπορούμε να συμπεράνουμε για τις αντιλήψεις του Σωκράτη περί ἀρετής6; γ) Ποια σχέση φαίνεται να έχει η έννοια ἀρετή στο κείμενο με τους όρους εὐβουλία, πολιτική τέχνη, πολιτική ἀρετή;

10. Ο Σωκράτης καταλήγει γενικεύοντας ότι η αρετή δεν είναι διδακτή. Ποια εντύπωση μας δημιουργεί με τη γενίκευση αυτή και πού νομίζετε ότι αποβλέπει;

11. Στην Ἀπολογία του ο Σωκράτης αναφέρει: ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δὲ τις μου λέγοντος καὶ τὰ ἑαυτοῦ πράττοντος ἐπιθυμεῖ ἀκούειν ... οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα ... μήτε ὑπεσχόμην μηδενὶ μηδὲν πώποτε μάθημα μήτε ἐδίδαξα (33b). Πώς φαίνεται να εννοεί τη διδασκαλία και το δικό του ἔργο9;

12. «Ο Σωκράτης δεν ισχυρίζεται ποτέ ότι διδάσκει, αλλά ότι ελέγχει και εγείρει στη ζήτηση της αρετής». Να εξηγήσετε τη διαφορά.

13. Ο Αριστοτέλης επαινεί το Σωκράτη γιατί πρόσφερε την επαγωγική μέθοδο στη φιλοσοφική αναζήτηση. Να εντοπίσετε στο κείμενο τη μέθοδο αυτή και να καταγράψετε το συλλογισμό του Σωκράτη. (Να συμβουλευτείτε και την εισαγωγή βιβλίου σας, σσ. 36 -37).

14. Από πού προέρχονται οι γνώσεις του Πρωταγόρα κατά το Σωκράτη; Τι συμπεραίνουμε (από τα λόγια του Σωκράτη) για την πηγή της γνώσης και, έμμεσα, για τη δυνατότητα και τα όρια της γνώσης;

15. Για ποιες μεθόδους διδασκαλίας των σοφιστών γίνεται λόγος στο κείμενο;

16. Ποια θέση είχε ο μύθος στη διδασκαλία των σοφιστών;

17. Η χρήση του μύθου για διδακτικούς σκοπούς δεν είναι επινόηση των σοφιστών, υπάρχει ήδη στον Όμηρο (Ιλιάδα Ι 529 - 600, Μελέαγρος και Ω 602 - 617, Νιόβη) κ.α. Να διαβάσετε κάποιον από τους μύθους αυτούς και να επισημάνετε κοινά στοιχεία και διαφορές με το μύθο στη διδασκαλία των σοφιστών.

παν μέτρον...
ἀριστων
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ Μ.Ε.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ 2^η

Η αρχή της δημιουργίας του ανθρώπου

Ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένος γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἔνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείζαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται. Ἐπειδὴ δ' ἄγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἔμελλον, προσέταξαν Προμηθεΐ καὶ Ἐπιμηθεΐ κοσμήσαι τε καὶ νεῖμαι δυνάμεις ἐκάστοις ὡς πρέπει. Προμηθεῖα δὲ παραιεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῖμαι, "Νείμαντος δέ μου," ἔφη, "ἐπίσκεψαι" καὶ οὕτω πείσας νέμει. Νέμων δὲ τοῖς μὲν ἰσχὺν ἄνευ τάχους προσῆπτεν, τοὺς δ' ἀσθενεστέρους τάχει ἐκόσμει· τοὺς δὲ ὤπλιζε, τοῖς δ' ἄοπλον διδοὺς φύσιν ἄλλην τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δύναμιν εἰς σωτηρίαν. Ἄ μὲν γὰρ αὐτῶν σμικρότητι ἠμπισχεν, πτηνὸν φυγὴν ἢ κατάγειον οἴκησιν ἔνεμεν· ἃ δὲ ἠϋξε μεγέθει, τῷδε αὐτῷ αὐτὰ ἔσωζεν· καὶ τᾶλλα οὕτως ἐπανισῶν ἔνεμεν. Ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μὴ τι γένος ἀϊστωθεΐη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας εὐμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννύς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξίν καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χειμῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνάς ἰοῦσιν ὅπως ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυῆς ἐκάστω· καὶ ὑποδῶν τὰ μὲν ὀπλαῖς, τὰ δὲ [θριξίν καὶ] δέρμασιν στερεοῖς καὶ ἀναίμοις. Τούντε ἔθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζεν, τοῖς μὲν ἐκ γῆς βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ρίζας· ἔστι δ' οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφὴν ζώων ἄλλων βοράν· καὶ τοῖς μὲν ὀλιγογονιάν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλισκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονιάν, σωτηρίαν τῷ γένει πορίζων.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ἦταν λοιπὸν κάποτε καιρὸς που υπήρχαν θεοί, δὲν υπήρχαν ὁμῶς θνητὰ ὄντα. Καὶ ὅταν ἦρθε καὶ γι' αὐτὰ ὁ καθορισμένος ἀπὸ τῆ μοίρα χρόνος γιὰ τὴ δημιουργία τους, οἱ θεοὶ τα πλάθουν στὸ εσωτερικὸ τῆς γῆς, ἀφοῦ ἔκαναν μείγμα ἀπὸ χῶμα καὶ φωτιά καὶ ἀπὸ ὅσα στοιχεῖα ἀναμειγνύονται με φωτιά καὶ με χῶμα. Καὶ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ φέρουν αὐτὰ στὸ φῶς, διέταξαν τὸν Προμηθεῖα καὶ τὸν Ἐπιμηθεῖα καὶ νὰ τα εφοδιάσουν καὶ νὰ μοιράσουν στὸ καθένα ιδιότητες, ὅπως ταιριάζει. Ὁ Ἐπιμηθεῖας ὁμῶς παρακαλεῖ τὸν Προμηθεῖα νὰ κάνει ὁ ἴδιος τὴ μοιρασιά. «Καὶ μόλις ἐγὼ τελειώσω τὴ μοιρασιά», εἶπε, «κάνε ἐσύ τὸν ἔλεγχο».

Και, αφού έτσι τον έπεισε, κάνει τη μοιρασιά. Καθώς μοίραζε, λοιπόν, σε άλλα έδινε δύναμη χωρίς ταχύτητα, τα πιο αδύναμα όμως τα εφοδίαζε με ταχύτητα και σε άλλα έδινε όπλα και σε άλλα, επειδή έδινε φύση χωρίς όπλα, επινοούσε γι' αυτά κάποια άλλη ικανότητα για τη σωτηρία τους. Όσα δηλαδή από αυτά τα έκανε μικρόσωμα, τους προίκιζε με φτερά για να πετούν ή με υπόγεια κατοικία και όσα έκανε μεγαλόσωμα, με την ίδια ακριβώς ιδιότητα εξασφάλιζε τη σωτηρία τους και μοίραζε και τα άλλα χαρακτηριστικά, κάνοντάς τα με αυτόν τον τρόπο ισοδύναμα. Και αυτά επινοούσε, γιατί πρόσεχε μήπως κάποιο γένος αφανιστεί και αφού τα εφοδίασε σε ικανοποιητικό βαθμό με τα μέσα αποφυγής της αλληλοεξόντωσής τους, επινοούσε μέσα προστασίας για τις μεταβολές του καιρού (που προέρχονται) από τον Δία, ντύνοντάς τα και με πυκνά τριχώματα και με γερά δέρματα, ικανά να αντιμετωπίσουν την κακοκαιρία, αλλά κατάλληλα και για τις ζέστες, και για να χρησιμεύουν αυτά τα ίδια (τα τριχώματα και τα δέρματα) στο καθένα, όταν πηγαίνουν στις φωλιές τους, σαν στρώμα και σκέπασμα και ταιριαστό και δοσμένο από τη φύση και ακόμα βάζοντας για υποδήματα σε άλλα σπλές και σε άλλα [τρίχωμα και] δέρμα σκληρό και χωρίς αίμα. Ύστερα από αυτό εξασφάλιζε τροφές διαφορετικές για το κάθε είδος, δηλαδή για άλλα χορτάρι από τη γη, για άλλα καρπούς δέντρων και για άλλα ρίζες σε ορισμένα μάλιστα (από αυτά) επέτρεψε να είναι τροφή τους η σάρκα άλλων ζώων και σ' αυτά έδωσε μικρή γονιμότητα, ενώ σ' εκείνα που τρώγονταν από αυτά έδωσε μεγάλη γονιμότητα, εξασφαλίζοντας σωτηρία για το είδος τους.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Γένη, γενέσεως, γένος, ὀλιγογονίαν, πολυγονίαν, γένει < γίγνομαι:γέννηση, γενεά, γενιά, γενέτειρα, γενετήσιος, γενέθλιος, γηγενής, εγγενής, συγγενής, γενικός, γόνος, γονέας, γονικός, γονίδιο, γόνιμος, γονιμότητα, υπογονιμότητα, νεογνό, γνήσιος

εἶμαρμένος < μείρομαι:μέρος, μερίδα, μερίδιο, μερικός, μερτικό, μέρισμα, απόμερος, παράμερος, ανωμερίτης, κατωμερίτης, επιμερισμός, καταμερισμός, μοίρα, μοιραίος, άμοιρος, δύσμοιρος, κακόμοιρος, μεμψίμοιρος, μοίραρχος, μοιρολό(γ)ι, μοιρολάτρης, μοιρολατρικός, μοιρασιά, μοίρασμα, μοίραρχος, μοιρογνωμόνιο, μόριο, συμμορία

μείξαντες < μείγνυμι:μείγμα, μείξη, μ(ε)ικτός, πρόσμειξη, ανάμ(ε)ιξη, ανάμ(ε)ικτος, σύμμιξη, σύμμικτος, επιμιξία, αιμομιξία, μιγάς, αμιγής

κεράννυται < κεράννυμαι:κέρασμα, κράμα, κράση, κρασί, κρατήρας, άκρατος, εύκρατος, ακέραστος

ἄγειν < ἄγω:αγωγή, αγωγός, παραγωγός, δημαγωγός, προσαγωγός, νηπιαγωγός, αγώνας, άγημα, άξονας, απαγωγή, συναγωγή, διαγωγή, εισαγωγή, αρχηγός, στρατηγός, λοχαγός, ξεναγός, άμαξα, παρείσακτος, πλοηγός, ξεναγός, λοχαγός, χορηγός, σύναξη, υδραγωγείο, άξονας

προσέταξαν < πρὸς + τάττ(σσω):τάγμα, διάταγμα, πρόσταγμα, σύνταγμα, διαταγή, επιταγή, προσταγή, συνταγή, υποταγή, νομοταγής, άτακτος, απότακτος, ανυπότακτος, ανάταξη, παράταξη, σύνταξη, ένταξη, πρόταξη, επίταξη, μετάταξη, ανακατάταξη, αταξία, (αρχι)συντάκτης, συντακτικό, επίτακτικός, τακτός.

νεῖμαι, νεῖμαντος, νέμων, ἔνεμεν < νέμω:νομός, νόμος, νομικός, νομική, νομαδικός, νέμεση, νόμισμα, νομισματικός, διανομέας, διανομή, κατανομή, απονομή, αστυνομία, αστυνομικός, αστυνόμος, τροχονόμος, αγορανομία, παρανομία, παράνομος, υπόνομος, ανομία, δασονομία, δασονόμος, οικονομία, οικονόμος, χειρονομία, αυτονομία, αυτόνομος, ταξινόμηση, εξοικονόμηση, νομοθέτης, νομοθεσία, νομοσχέδιο, νομοταγής, νομομαθής, νομάς

ἐπίσκεψαι < ἐπί + σκοπέω -ῶ:σκοπός, σκοπιά, σκόπιμος, σκόπελος, σκέψη, σκεπτικός, σκεπτικισμός, απερίσκεπτος, αυτοσκοπός, κερδοσκοπός, οιωνοσκοπός, καιροσκοπός, ωροσκοπός, άσκοπος, επίσκοπος, κατάσκοπος, πρόσκοπος, ανασκόπηση, βιντεοσκοπηση, επισκόπηση, προεπισκόπηση, δημοσκοπηση, βυθοσκοπηση, ακτινοσκοπηση, βολιδοσκοπηση, κερδοσκοπία, κατασκοπία, τηλεσκοπιο, περισκόπιο, στηθοσκοπιο, μικροσκοπιο, ωροσκοπιο, σκοποβολή, σύσκεψη, συνδιάσκεψη, περίσκεψη, επίσκεψη, επισκέψιμος, σκεπτικιστής

πείσας < πείθω:πειθήνιος, πειθαναγκασμός, πιθανός, πιθανότητα, πίστη, πιστός, πειστήριο, πειστικός, πειθαρχία, πεισιθανάτιος, πείσμα, πεισματάρης

προσῆπτεν < πρὸς + ἄπτω:αφή, επαφή, συναφή, συνάφεια, απτός, αψίδα, αψιμαχία, αψίκoros, σύναψη, επισύναψη, έξαψη, άναμμα, προσάναμμα, αναπτήρας, αφθώδης

διδούς < δίδωμι:δόση, παράδοση, έκδοση, μετάδοση, δοσολογία, δοσίλογος, μισθοδοσία, λογοδοσία, ηλεκτροδότηση, σηματοδότης, δότης, αιμοδότης, καταδότης, εκδοτι-

κός, αποδοτικός, ενδοτικός, μεταδοτικός, δώρο, δωροθέτης, δωρεά, δωροδοκία, ανέκδοτος, παραδοτέος

εὐμάρεια < εὐμαρής < εὐ + μάρη (= χέρι)

ἀμφιεννύς < ἀμφιέννυμι < ἀμφι + ἔννυμι/έννυω: ἀμφιο, ἀμφίεση, μεταμφίεση, ἱμάτιο, ἱματιοθήκη

ἰοῦσιν < εἶμι/ἔρχομαι: ἐρχομός, οδός, ἔλευση, προσέλευση, διέλευση, ἐλευθερία, ἀνεξίτηλος, ἰσθμός, εἰσιτήριο, ἐξιτήριο, προσηλυτισμός, προσιτός, ἰταμός, ἀμαξιτός

οἰκεία < οἶκος: οἴκημα, οἴκηση, ἰδιοκατοίκηση, διοίκηση, συγκατοίκηση, μετοίκηση, οἰκία, κατοικία, μονοκατοικία, πολυκατοικία, συνοικία, ἀποικία, παροικία, ἔνοικος, περίοικος, κάτοικος, συγκάτοικος, μέτοικος, οἰκισμός, οἰκιστικός, ἀποικισμός, ἀποικιστικός, οἰκοδεσπότης, οἰκογένεια, οἰκότροφος, οἰκόπεδο, οἰκοσκευή, οἰκόσημο, οἰκονομία, οἰκόσιτος, οἰκουμένη, οἰκολογία, οἰκόσημο

βορὰ < βιβρώσκω: βρώση, αἰμοβόρος, σαρκοβόρος, χρονοβόρος, βάραθρο, βρόγχος, βρογχίτιδα

ΘΕΜΑ

Τα μέσα που δόθηκαν στα ζώα, για να προφυλάσσονται αυτά από τους εχθρούς τους και από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους θα εξασφάλιζαν την τροφή και τη διαίωγηση του είδους.

ΔΟΜΗ

1. Η δημιουργία των ζώων
2. Η εντολή των θεών στον Προμηθέα εφοδίων στα ζώα
3. Η διανομή από τον Επιμηθέα εφοδίων στα ζώα:
 - για προφύλαξη από τους εχθρούς
 - για προφύλαξη από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες
 - για την εξασφάλιση τροφής
 - για ἰσορροπία στη φύση.

Μια φορά κι έναν καιρό...

Στην αρχή της αφήγησης του μύθου ο Πρωταγόρας προσδιορίζει το χρόνο, ἔστω κι αν αυτός είναι ἀόριστος. Αυτή η ἀόριστη αναφορά στο χρόνο είναι γνώρισμα της αρχής των μύθων, ὅπως το "Μια φορά κι έναν καιρό"

Ο χρόνος στον οποίο αναφέρεται ο μύθος είναι η αρχή του χρόνου, η αρχή της δημιουργίας του ζωικού βασιλείου, ἀμέσως μετά τη γένεση των θεών (πριν από τους θνητούς υπήρχαν οι θεοί).

Η φράση “Ην ποτε χρόνος” σημασιοδοτεί ένα λαϊκότροπο ύφος όλου του μύθου. Σύνταξη απλή, με μικρές περιόδους, με παρατακτική σύνδεση και συχνές επαναλήψεις, κυρίως ρημάτων. Παράλληλα ο λαϊκός και παραμυθιακός λόγος κοσμεύεται με περίτεχνο, που το συνιστούν ποιητικές εκφράσεις και λεκτικά σχήματα.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

1. Η αρχαιοελληνική μυθολογία αναφέρεται μόνο στη δημιουργία του κόσμου (κοσμογονία), στην οποία αναφέρονται άλλες μυθολογίες καθώς και η Γένεση της Παλαιάς Διαθήκης.
2. Ο Ησίοδος αναφέρει στη Θεογονία του μετά τη γένεση των θεών την ύπαρξη των ανθρώπων, όμως δεν δίνει πληροφορίες για το πώς και από ποιον πλάστηκαν κ.α.. επομένως η αναφορά στη δημιουργία είναι θεοκεντρική.
3. Η δημιουργία του Πρωταγόρα είναι ανθρωποκεντρική, αφού αυτός μεταφέρει το ενδιαφέρον του στον άνθρωπο (ξεκινά από τα ζώα για να καταλήξει στον άνθρωπο).
 - Στα ζώα περιλαμβάνεται βέβαια και ο άνθρωπος, ο οποίος διακρίνεται από τα άλλα ζώα, γιατί εκείνα είναι άλογα ενώ εκείνος είναι έλλογο όν.

Η ΑΝΤΙΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ

Η ύπαρξη θεών και ότι αυτοί έφτιαξαν τα έμβια όντα έρχεται σε αντίθεση με τον αγνωστικισμό του φιλοσόφου. Ωστόσο η ύπαρξη των θεών έχει αλληγορική σημασία: ο Δίας είναι η νομοτέλεια που διέπει τη φύση και οι άλλοι θεοί τα όργανα της νομοτέλειας. Αναφέρει τους θεούς κυρίως για να εξηγήσει τη δημιουργία του θρησκευτικού συναισθήματος παρά την ύπαρξη των θεών. Εξάλλου δεν τους θεωρεί άναρχους ή αιώνιους, όπως θεωρούνται στις θρησκείες.

...ΓΗΣ ΕΝΔΟΝ

Η αναφορά ότι οι θεοί έπλασαν τα ζώα γη□ς ένδον υποδηλώνει την αρχέγονη αντίληψη ότι η γη είναι η Μητέρα Γη, η μητέρα των πάντων (παμμήτωρ). Από αυτήν προέρχονται όλα τα αγαθά και τα μέσα που χρειάζεται ο άνθρωπος για να καλύψει τις ανάγκες του, ενώ η θεοποιημένη Γη είναι αυτή από την οποία κατάγεται το γένος των θεών.

Η ίδια έκφραση υποδηλώνει και τη σημασία που απέδιδαν οι αρχαίοι στην αυτοχθονία (= εντοπιότητα). Μάλιστα πίστευαν πως κάποιες φυλές φύτεψαν από τη γη και έζησαν εκεί έχοντας το μέρος εκείνο ως πατρίδα τους. Αυτή η πεποίθηση τους έδινε περηφάνια για την ευγενή καταγωγή τους και τους έδενε με την έννοια της πατρίδας, μέσα στην οποία είχαν προνόμια.

Αβέρωφ 8, Πλατεία Καπνεργάτη
t/f: 2510 832 201

www.ariston.gr
info@ariston.gr